

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Jan Psutka

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Prevence šikany na základních školách v regionu
Prachatice**

bakalářská práce

Autor práce: Jan Psutka
Studijní program: Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě
Vedoucí práce: Mgr. Alena Kajanová, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 3.5.2012

Abstrakt

Prevence šikany na základních školách v regionu Prachatice

Klíčová slova: Násilí, Policie České republiky, prevence, šikana, základní škola.

Problematika šikany, která v sobě skrývá fyzické i psychické omezování či týrání jedince v kolektivu, je v současné době velmi aktuálním tématem. Vzhledem k tomu, že pracuji jako komisař služby kriminální policie a vyšetřování, zaměřil jsem svou pozornost na prevenci šikany na základních školách v regionu Prachatice a využil tak svých znalostí a zkušeností z praxe. Opíral jsem se samozřejmě také o teoretické poznatky řady odborníků publikujících k tomuto tématu. Tyto obecné poznatky o šikaně jsem představil v teoretickém oddíle. Cílem mé práce bylo popsat spolupráci základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. V rámci kvalitativního výzkumu jsem se zaměřil na metodu dotazování a jako techniku použil polostrukturovaný rozhovor. Můj výběrový soubor tvořilo 30 metodiků prevence, kteří působí na základních školách v prachatickém regionu. Výzkum byl realizován v období únor - březen 2012. Výsledky výzkumu potvrdily, že v regionu Prachatice pravidelně žádají základní školy Policii České republiky o spolupráci při prevenci šikany mezi dětmi ve škole, neboť považují tuto spolupráci za efektivní a s jejich poskytovanými službami jsou spokojeni. Podle některých respondentů je přesto do budoucna potřeba, aby policie zlepšila informovanost o svých možnostech v otázkách prevence a aby byla také se školami v častějším kontaktu, když je zapotřebí plnit i další úkoly v preventivní oblasti. Školy by uvítaly pomoc policie nejen při zpracování minimálního preventivního programu, ale i při vzniku speciálního programu proti šikaně, neboť jsou si vědomi přínosu policie v této věci. Dále je potřeba vytvořit společnou preventivní strategii škol a policie. Navrhuji, aby se další výzkum zaměřil na zjištění, zda by tato doporučená preventivní opatření měla v praxi vliv na minimalizaci problému šikany mezi dětmi ve škole.

Abstract

Bullying prevention in the elementary school in the region Prachatice

Keywords: Violence, Police of the Czech Republic, prevention, bullying, elementary school.

The issue of bullying, which holds a physical and psychological restriction or an individual abuse in a group, is a very current topic nowadays. Considering that I work as a Commissioner of the Criminal Police and Investigation, I focused my attention on prevention of bullying in the elementary schools in the region Prachatice and I used my knowledge and my own experience. I gained some theoretical knowledge from some experts who have published on this topic. I introduced these general findings about bullying in the theoretical part. The target of my study was to describe the co-operation of elementary schools in the region Prachatice with the Police of the Czech Republic in the prevention of bullying among children in the schools. I focused on an interviewing method within a qualitative study and I used the technique of a semi-structured interview. My sample consisted of 30 methods of prevention at work in elementary schools in the region Prachatice. Research was implemented during the period from February till March 2012. The results confirmed that the elementary schools in Prachatice regularly ask Police of the Czech Republic for cooperation in the prevention of bullying among children in schools, because they find this cooperation efficient and they are satisfied with what their provide services. According to some respondents, the police should improve foreknowledge of prevention in the future and that the police should be also in frequent contact with schools because it is necessary to perform other tasks in the preventive area. Schools would welcome the help of the police not only in processing the minimum preventive program, but also in the creation of a special anti-bullying program, because they are aware of the benefits of the police in this matter. There is also a need to create a collective and preventive strategy between schools and the police. I suggest the next study to be focused on finding if these recommended preventive arrangements had an effect on minimizing the problem of bullying among children at school in practice.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 3.5.2012

.....

Jan Psutka

Poděkování

Děkuji vedoucí své bakalářské práce paní Mgr. Aleně Kajanové, Ph.D. za vedení, konzultace, cenné rady a připomínky, které mi poskytla.

Obsah

Obsah	6
Úvod	8
1 Obecné poznatky o šikaně	10
1.1 Základní vymezení pojmů	10
1.1.1 Rysy, formy a stadia šikany	12
1.1.2 Účastníci šikany	13
1.1.3 Typologie agresora	14
1.1.4 Typologie oběti	15
1.1.5 Příčiny vzniku šikany a její následky	17
1.2 Šikana mezi dětmi ve škole a její řešení	19
1.2.1 Škola a šikana	20
1.2.2 Řešení dětské šikany ze strany školy	21
1.2.3 Diagnostika	21
1.2.4 Vyšetřování	22
1.2.5 Náprava	23
1.2.6 Další možnosti řešení	24
1.3 Prevence šikany mezi dětmi ve škole	25
1.3.1 Druhy prevence	26
1.3.2 Program proti šikanování	27
1.3.3 Preventivní strategie	28
1.3.4 Další možnosti prevence	29
2 Cíl práce a výzkumná otázka	31
2.1 Cíl práce	31
2.2 Výzkumná otázka	31
3 Metodika výzkumu	32
3.1 Polostrukturovaný rozhovor	32
3.1.1 Okruhy otázek pro rozhovor	33
3.2 Charakteristika výběrového souboru	34

3.3 Sběr dat a jejich vyhodnocování	34
4 Výsledky práce	36
4.1 Spolupráce základních škol s policií při prevenci	36
4.1.1 Četnost spolupráce při prevenci	38
4.1.2 Průběh spolupráce při prevenci	41
4.1.3 Podoba spolupráce při prevenci	43
4.1.4 Hodnocení spolupráce při prevenci	53
4.2 Shrnutí výsledků	58
5 Diskuze	61
6 Závěr	69
7 Klíčová slova	71
8 Seznam informačních zdrojů	72
9 Přílohy	75

Úvod

Problematika šikany a opatření, jimiž společnost může a má reagovat na tento negativní projev sociálně-patologického chování osob, je v současné společnosti velmi aktuálním tématem.

Jen málokdo z nás může říct, že se s tímto problémem v životě nikdy nesetkal. V širokém spektru intenzity a podob totiž může šikana provázet člověka na každém kroku, neboť se vyskytuje ve všech věkových i sociálních skupinách společnosti.

Typickým prostředím, kde k šikanování dochází, je zejména armáda, vězení, ústavy. Objevuje se rovněž i ve sportovních klubech, rodinách, partnerských vztazích a na pracovištích. Novým fenoménem se stává kyberšikana. Ta využívá možností, které jí poskytují moderní technologie (elektronické prostředky), jako jsou mobilní telefony, fotoaparáty, kamery a internet.

I v souvislosti se školním prostředím se šikana skloňuje ve všech pádech. O samotné „popularitě“ svědčí i stále se zvyšující zájem médií o tuto problematiku. Každou chvíli tak běží na televizních obrazovkách reportáže s účastníky šikanování ve školách. Proto je zapotřebí věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost, neboť pocit bezpečí každého jedince, potažmo žáka, a jeho začlenění do kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy.

Jako komisař služby kriminální policie a vyšetřování jsem v praxi řešil několik případů dětské školní šikany. V rámci trestního řízení jsem se zabýval jak útočníky, tak i oběťmi. Dodnes nezapomenu na jeden případ, který se týkal šikany mezi dětmi ve škole. Tři chlapci zde opakovaně šikanovali svého slabšího spolužáka. Pod pohrůzkou násilí od něj vymáhali menší i větší finanční částky. Tyto peníze pod jejich nátlakem chlapec zcizoval doma rodičům a následně vydával svým spolužákům. Vynucovaná finanční hotovost se postupem času zvyšovala. Když chlapec u sebe již neměl žádné peníze, které by mohl agresorům vydat, začali jej bít. Tento útok následně skončil až samotnou hospitalizací chlapce v nemocnici. Teprve poté se začala celá věc šetřit. V rámci tohoto případu jsem se tak setkal s násilím, agresí a brutalitou

na jedné straně a fyzickou a psychickou újmu na straně druhé. Šikanu však nelze tímto způsobem chápat.

Je nutné ji uchopit v komplexní hloubce celého problému a zamyslet se především nad tím, jak ji co nejvíce minimalizovat. Zda by tímto účinným opatřením v předcházení tohoto jevu mohla být spolupráce škol s Policií České republiky, bude předmětem mého zjištění v předkládané bakalářské práci nazvané Prevence šikany na základních školách v regionu Prachatice a to z pohledu Policie České republiky.

Cílem mé práce je popsat spolupráci základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. Domnívám se totiž, že včasná prevence tohoto jevu ze strany školy a policie může být přínosná a účinná v zamezení vzniku (výskytu) tohoto problému.

Práci rozdělím do několika oddílů. V první řadě je třeba uvést obecné poznatky o šikaně. Cíl práce a výzkumnou otázku nastíním v další části. Následně popíši zvolenou metodiku výzkumu. Posléze prezentuji výsledky mé práce.

1 Obecné poznatky o šikaně

V následující části představím obecné poznatky o šikaně. Půjde o teoretickou sondu vzniklou na základě kompilací a komparace názorů odborníků publikujících k tomuto tématu. Budu také čerpat ze svých mnohaletých znalostí a zkušeností z policejní praxe při práci nejen s pachateli, poškozenými, ale i svědky šikany. Na těchto základech se tak pokusím definovat základní pojmy tohoto problému. Dále přiblížím rysy a formy šikany. Poté popíši jakými prochází fázemi. Podrobně analyzuji osoby agresorů a obětí, možných motivů a následků tohoto nežádoucího jevu, se kterým se lze ve společnosti setkat.

1.1 Základní vymezení pojmů

V celé bakalářské práci budu pracovat s pojmy jako je „šikana, šikanování, agrese, agresivita, násilí a manipulace“. Proto považuji za důležité tyto pojmy na začátku mé práce blíže specifikovat.

Slovo šikana má původ ve francouzském „chicane“, což znamená: „Zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat atd.“¹

Pojem šikana úzce souvisí s pojmem šikanování.

Kolář vnímá šikanování následovně: „Jedná se o zákeřnou a často smrtelnou chorobu skupinové demokracie, jde o velmi nebezpečnou sociální nemoc ve společnosti.“²

¹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s. str. 25

² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. str. 17

Šikanování lze tak chápat jako jednu z nejzávažnějších deformací sociálních vztahů, rolí a norem života. Je možné jej zařadit mezi patologické formy mezilidského soužití. Představuje formu agresivního násilí. Jde o chování, které lze charakterizovat jako asociální, jehož cílem je ublížit, ponížit, ohrožit nebo zastrašit jiného člověka, popř. skupinu lidí. Svým jednáním způsobuje šikanující osoba fyzické nebo psychické útrapy (může je i kombinovat) a zjednává si tak či udržuje převahu nad šikanovaným.

Podobně tento výraz vnímá také Olweus³, který v šikanování spatřuje formu patologického společenského chování a jednání.

V souvislosti s vymezením pojmu šikany a šikanování se objevuje v odborné literatuře i pojem agrese.

Čermák k ní píše toto: „Agrese může být vymezená jako vyhledávání záliby v ubližování jiným lidem.“⁴

Podle mého soudu přesnější formulaci nabízí Hartlův Psychologický slovník: „Agrese je útočné, či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu, nebo předmět...může se jednat o akci, nebo hrozbu akcí, kterou jednotlivec zmenšuje svobodu druhého.“⁵

Agresi je tedy možné definovat jako chování, které vědomě a se záměrem, ubližuje, násilně omezuje svobodu a poškozují jiné osoby. Může mít fyzickou či verbální podobu. Projev agrese v obecné i konkrétní rovině je nazýván agresivitou.

Ottův slovník naučný interpretuje pojem násilí takto: „Dle práva trestního zvláštní forma projevu vůle zločinné. Pojem jeho není v zákonech trestních přesně vymezen; směřovati může buď proti věci (poškození, odcizení), buď proti osobě (násilí fyzické nebo psychické).“⁶

Na základě výše uvedené interpretace se tedy termín násilí dá charakterizovat jako uplatňování síly vůči někomu k překonání jeho odporu.

³ OLWEUS, D. *Bullying at school*. First published. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 1993. 140 p.

⁴ ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: nakl. Fakta, 1998. 204 s. str. 9

⁵ HARTL, P. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: nakl. Budka, 1994. 297 s. str. 22

⁶ Ottův slovník naučný XVII. 2. vyd. Praha: Paseka, 2000. 1000 s. str. 629

Podle mého názoru dochází k šikaně v neposlední řadě také i prostřednictvím manipulace. Pod tímto pojmem si lze představit cílené, plánovité a promyšlené jednání, či postup, jak přimět druhou osobu (případně skupinu osob), aby se chovala v souladu s mými představami.

Bendl⁷ šikanu celkově hodnotí jako sociálně-patologický jev, při kterém se opakovaně užívá agrese a manipulace a dochází při něm k porušování společensky uznávaných norem s násilným omezováním základních práv ostatních.

1.1.1 Rysy, formy a stadia šikany

Za významné charakteristické rysy šikany považuje Bendl tyto: „Záměrnost jednání, nepoměr sil, samoučelnost agrese a její opakování.“⁸ Tyto rysy slouží k posouzení situace, zda se jedná o šikanování či nikoliv.

Varianty šikany jsou velmi různé. Na základě praktických zkušeností je možno definovat dvě základní formy šikany a to fyzickou a psychickou. Toto rozdělení uvádí i řada autorů.⁹ Fyzická agrese zahrnuje útoky v podobě bití, kopání, strkání, šťouchání, vydírání, loupeže, poškozování věcí druhé osobě. Psychická forma šikany pak zahrnuje širokou škálu jednání, jejímž cílem je útok na psychiku šikanovaného, tedy nikoli fyzické zranění, ale narušení jeho psychické stability, znejistění, navození strachu, pocitu viny, či vlastní nedostatečnosti. Psychická forma šikany se velmi často odehrává na verbální úrovni a může mít podobu nadávek, urážek, pomluv, zesměšňování, vyhrožování či ponižování.

Kolář uvádí ke klasifikaci typů šikany toto: „Pro praktické rozlišení je užitečná tzv. trojdimenzionální mapa, podle které lze projevy šikanování členit na přímé a nepřímé, fyzické a verbální a aktivní a pasivní. Kombinacemi těchto tří zmíněných dimenzí

⁷ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

⁸ Tamtéž. str. 26

⁹ BENDL (2003), ČERMÁK (1998), KOLÁŘ (1997, 2001), KŘIVOHLAVÝ (2004), LOVASOVÁ (2006), ŘÍČAN (1995) aj.

vznikne osm druhů šikanování.“¹⁰ Ty jsou podrobně popsány v tabulce, která je součástí přílohy P.1.

Bendl ke klasifikaci různých typů šikany ještě dodává: „Šikanu je možné členit i dle kritéria její viditelnosti na šikanování zjevné (fyzické útoky, psychické ponižování, vydírání) a skryté (vyloučení ze skupiny).“¹¹

Díky znalosti variant dělení šikany (typologií) je možné dobře postihnout odlišnosti u různých typů šikanování a usnadnit řešení celé věci.

Problematika šikany má dle Koláře¹² svůj zákonitý vývoj, který prochází pěti stadii - od počátečního (tj. prvního, druhého a třetího) až po rozvinuté (tj. čtvrté a páté). První fáze je nazývána zrodem ostrakismu. Ve druhém stádiu se začíná objevovat fyzická agrese a přitvrzuje se manipulace. Ve třetí části se utváří skupina šikanistů, úderné jádro. K přijetí norem útočníků, které se stanou nepsaným zákonem, dochází ve čtvrtém stádiu. Pátá fáze představuje totalitu neboli dokonalou šikanou. Více informací o vývojových stádiích šikany obsahuje příloha P.2. O šikaně jako o procesu, který se postupně rozvíjí, mluví i Říčan¹³, Vaníčková¹⁴ a Vágnerová¹⁵ ve svých publikacích.

1.1.2 Účastníci šikany

Za hlavní účastníky šikany se považují šikanující a šikanovaní. V literatuře se ale daleko častěji lze setkat s označením agresorů a obětí, popř. útočníci (pachatelé) a napadení. K těmto zásadním protagonistům (iniciátorům) šikanování lze dále přiřadit i celou skupinu, ve které k tomuto problému dochází a jejíž členové se stávají svědky tohoto krutého bezpráví.

¹⁰ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. str. 32

¹¹ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s. str. 27

¹² Tamtéž.

¹³ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s.

¹⁴ VANÍČKOVÁ, E. *Cesta za poznáním šikany: Šikanování mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Růžová Linka, 2002. 83 s.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s.

1.1.3 Typologie agresora

K osobnosti útočníka píše Lovasová toto: „Osobnost šikanujícího – agresora může mít několik různých podob. Jedním z majoritních společných znaků, je snaha dominovat a ovládat své okolí.“¹⁶ Tímto podobným způsobem popisují agresora také Kolář¹⁷ a Vágnerová¹⁸.

Menesini et al.¹⁹ K tomu sdělují, že agresor (útočník) pociťuje v souvislosti se šikanováním jakousi hrdost nad svým chováním a lhostejnost vůči oběti (napadenému). Je možné tedy v této souvislosti hovořit o bezohledném prosazování se.

Podle Fontany²⁰ má agresor rovněž sklon k antisociálnímu jednání a agresivitě.

Elliottová dále k šikanujícímu uvádí: „U agresorů se často projevují tyto příznaky a příčiny – pocity nejistoty, pocity nedostatečnosti, sami mohou být šikanováni, sami mohou být zneužíváni, nemají dovoleno projevovat své city, nemají pojem o hodnotě vlastní osobnosti, postrádají touhu něčeho dosáhnout, mají pocit, že vybočují z řady nebo jednájí pod nátlakem honby za úspěchy, jelikož jejich rodiče si cení jen jejich úspěchu, ne však nich samotných.“²¹

Na základě analogie určitých vysledovaných rysů se tak Kolář²² pokusil definovat tři následující typy agresora.

Prvním typem je dle autora jedinec hrubý, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů, které páchají trestnou činností. Agrese z jeho strany je masivní, tvrdá a nelitostná. Od oběti vyžaduje absolutní poslušnost. Šikanování používá dále i cíleně

¹⁶ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. str. 12

¹⁷ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 128 s.

¹⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s.

¹⁹ MENESINI, E., V. SANCHEZ, A. FONZI, R. ORTEGA, A. COSTABILE a G. FEUDO. *Moral Emotions and Bullying: A Cross-Narional Comparison of Differences Between Bullies, Victims and Outsiders. Aggressive Behavior*. First published. Italy: Wiley-Liss, 2010. 530 p.

²⁰ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 384 s.

²¹ ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 173 s. str. 87

²² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha : Portál 2001. 256 s

k zastrašování ostatních. Co se týká jeho rodiny, je v ní zaznamenán častý výskyt agrese a brutality rodičů. Útočník tak násilí vrací nebo ho napodobuje.

Druhým typem je jedinec velmi slušný, kultivovaný, s narcistickými rysy, sevřený, zvýšeně úzkostný, občas i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. O násilí v jeho případě píše autor jako o cíleném a rafinovaném mučení, které se odehrává spíše ve skrytu, bez přítomnosti ostatních svědků. K jeho rodičům sděluje, že se často uplatňují důsledný a náročný přístup, někdy až vojenský dril bez lásky.

Třetím typem je charakterizován jedinec oblíbený, vlivný, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, s dobrým prospěchem, s výborným sociálním chováním. K němu lze říci, že se šikany dopouští pro pobavení sebe i ostatních. Snaží se vyzdvihnout humorné a zábavné stránky. O jeho rodině se autor vyjadřuje tak, že v ní nebyla vysledována významnější specifika. V obecné rovině se v rodině může objevit citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot. Rodiče žijí spíše materiálním a konzumním způsobem života.

Osobně se mi jako vhodnější pojmenování výše uvedených typů agresora jeví názvy „hrubián, narcista a oblíbenec“

1.1.4 Typologie obětí

Lovasová hovoří v případě obětí o tom, že: „Popsat osobnost šikanovaného je mnohem obtížnější, neexistuje totiž žádný univerzální typ obětí.“²³ Spektrum obětí tak může být velmi široké. Přesto se podle ní najdou určité rysy v chování a jednání obětí šikany, podle kterých je do určité míry možné stanovit jejich typizaci.

Prvním faktorem bývá podle autorky²⁴ fyzická odlišnost. Zkušenosti se šikanou mají často jedinci tělesně slabší, neobratní, obézní či jiným způsobem postižení.

Dalším motivem bývá jakákoliv psychická odlišnost. Je to především příliš viditelná bojácnost. Tito jedinci snadno propadají panice, mají výčitky svědomí, jsou k sobě hodně kritičtí. V jakémkoliv kolektivu jsou neoblíbení, nedokážou zaujmout,

²³ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. str. 13

²⁴ LOVASOVÁ, L. *Šikana. Sdružení Linka bezpečí*. 2005, roč. 23, č. 11, s. 1-3.

pobavit a vystupují tak v pozici outsidera. Psychickou odlišností se rozumí také různá míra jejich inteligence (mentálně slabší či naopak vysoce inteligentní).

V praxi se setkávám též s oběťmi šikany, které byly různým způsobem sociálně znevýhodněny. Neměly například značkové oblečení, mobilní telefony či dostatek finančních prostředků. Odlišný socioekonomický status jako rizikový faktor obětí zmiňuje také Vágnerová.²⁵

Značný podíl na tom, zda se jedinec stane či nestane šikanovaným mají podle mého názoru i rodiče resp. jejich způsob výchovy, tedy rodinné prostředí. Tento názor sdílí i Bendl ve své odborné publikaci, když tvrdí: „Pokud rodina praktikuje ve vztahu k dítěti takový styl výchovy, který omezuje jeho schopnost vyrovnat se s tlakem sociálního prostředí, zvyšuje tím riziko, že se dítě stane obětí šikanování ze strany svých vrstevníků.“²⁶

Typem oběti se zabývá i Kolář. Uvádí k nim toto: „Podle mých poznatků existují oběti slabé s tělesným a psychickým handicapem, oběti silné a nahodilé, oběti deviantní a nekonformní a šikanování s životním scénářem oběti. Dále rozlišujeme oběti, které nemají ani jednoho kamaráda a jsou zcela izolované a oběti, které mají alespoň jeden pozitivní opětovný vztah apod.“²⁷

Parry-Carrington²⁸ dělí své oběti na oběti pasivní, oběti provokující, účelové oběti, falešné oběti a útočníci – oběti.

U jedinců, kteří byli konfrontováni se šikanou v pozici oběti, se mohou objevit určité znaky (známky), díky kterým lze diagnostikovat, že s nimi není cosi v pořádku a že se tudíž mohli stát obětí šikany. Přehled těchto znaků je součástí přílohy P.3.

²⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s.

²⁶ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s. str. 47

²⁷ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. str. 89

²⁸ PARRY, J. a G. CARRINGTON. *Čelíme šikanování – Sborník metod*. 1. vyd. Praha: IPPP ČR, 1997. 47 s.

1.1.5 Příčiny vzniku šikany a její následky

Co se týká příčin, proč k šikaně ve společnosti dochází, shodne se literatura na tom, že neexistuje pouze jeden jediný důvod. Lze však vysledovat určité faktory, které vznik šikany výrazně podporují.

K tzv. „spouštěcím mechanismům šikanování“ patří dle Koláře²⁹ především destruktivní skupinová dynamika. Jedná se o síly, které působí ve vztazích mezi členy skupiny v jejich skupinovém životě. Tato skupinová dynamika je ovlivňována metodami útočníků k získání moci, ale zároveň i tlakem skupinových norem a tendencemi k nesvobodnému jednání. Pro nastartování problému šikanování jsou dále potřebné také rizikové osobnostní charakteristiky protagonistů šikany (tj. agresorů, obětí – viz. kapitoly 1.1.3 Typologie agresora a 1.1.4 Typologie oběti, ale i svědků). Podstatná je rovněž i osobnost určité autority, pod kterou skupina spadá, např. nadřízený, učitel apod. Nevhodné chování této autority může být dokonce impulzem ke vzniku šikany nebo jejím podpůrným faktorem. Svůj významný podíl mají rovněž některé nedostatky a poruchy prostředí.

S výše uvedenými spouštěcími mechanismy šikanování je možné plně souhlasit. V průběhu mé praxe jsem měl možnost se přesvědčit, že i prostředí velmi zásadně ovlivňuje výskyt šikanování a hraje při něm důležitou roli. Zažil jsem a řešil případy šikanování v institucích jako jsou armáda, ústavy, internáty, ale i školy, kde se šikana začala rozvíjet jaksi samozřejmě a to na základě určité tradice či v jakémsi vžitém vzoru. Neexistence pevných pravidel chování mezi členy těchto skupin a zásad zvládnutí šikany vedly k tomu, že nebyla respektována lidská práva a docházelo k jejich porušování. Nemalý vliv v kontrole šikany mají rodiny, vrstevníci či spolupracovníci účastníků šikanování. Svůj nepřehlédnutelný podíl mají též vlivy pocházející ze samotné společnosti, ve které je tolerováno násilí a agresivní formy chování. Vždyť zprávy o bezohlednosti, brutalitě a šikaně jsou pravidelně prezentovány prostřednictvím médií. Kolář k tomuto píše toto: „Televize a tiskoviny zahlcují mládež násilím. V předkládané produkci člověk nenalezne věrohodně zobrazený soucit, bolest, utrpení

²⁹ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s.

ani pocit viny.“³⁰ Šikana je tak prezentována jako mediální zkratka, jako téma, které dozajista diváka zaujme. Mediální obraz však vykresluje šikanu právě ve zjednodušené rovině, před kterou jsem v úvodu práce varoval.

Agresivním chováním a jeho motivy se zabýval i Říčan.³¹ Popsal čtyři hlavní motivy, které mají na vznik šikany svůj podíl. Patří k nim tlak kolektivu, touha po moci, motiv krutosti a zvědavost, experiment.

Vedle příčin (motivů) vzniku šikany je potřeba popsat, také její následky, které mohou být velmi vážné, někdy až celoživotní. Jak již bylo zmíněno, problém šikanování se týká všech členů skupiny, v níž k němu dochází. Podle Koláře tak: „V tomto smyslu šikanování nepoškozuje pouze oběti, ale i agresory, další členy skupiny a skupinu jako celek. Bolest šikanování se však nezastavuje na hranicích postižené skupiny. Řetězově pokračuje dál. Šikanování tak může ničivě zasáhnout i do rodin oběti atd.“³² Šikana tak negativně postihuje všechny zúčastněné. Největší dopad má ale pochopitelně na oběť šikanování, která nejvíce trpí.

Během mé dosavadní policejní praxe jsem se osobně několikrát setkal s fyzickými následky u obětí šikanování. Šlo o různá zranění ve formě modřin, pohmožděnin, zlomenin, popálenin apod. Lovasová³³ zmiňuje v případech obětí i psychické následky. K nim řadí zejména frustraci sociálních potřeb, sníženou schopnost navazovat a udržovat vztahy, špatný vztah k lidem, nízké sebehodnocení, stálé napětí, strach, smutek, deprese. V této souvislosti se dále objevují poruchy spánku, zvýšená únavnost, bolesti hlavy a břicha. To vše může vést k neúspěchům ve školním, pracovním i soukromém životě. K těmto následkům se vyjadřuje i Bendl: „Potíže, které se u nich objevují, je možné zahrnout mezi posttraumatické stresové poruchy. Dostavuje se i tzv. kumulovaný efekt, kdy oběť získává pocit, že není v pořádku a že si šikanování zaslouží.“³⁴ Toto potvrzuje i Vágnerová.³⁵ Langer dále zdůrazňuje i to, že: „Je jisté,

³⁰ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. str. 96

³¹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s.

³² Tamtéž. str. 99

³³ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s.

³⁴ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s. str. 36 a str. 38

že šikana má svůj podíl rovněž na sebepoškození a sebevražedných pokusech.“³⁶ Pokud šikana trvá podle Lovasové³⁷ delší dobu (měsíce až roky) může dojít i k totálnímu vyčerpání organismu. Problémy může šikanovaný řešit i útekem k drogám a alkoholu.

Šikanování má rovněž účinek i na samotné agresory. Kolář k nim uvádí: „Jejich deficit v duchovním a mravním vývoji se výrazně prohloubil.“³⁸ V podstatě se tím narušil jejich charakter a upevnily se (zafixovaly) u nich antisociální postoje a celková připravenost pro páchaní trestné činnosti.

Ani osobám, které šikaně pasivně přihlížely, se nevyhnou její následky. Dle výše zmiňovaného autora jim hrozí ztráta iluzí o společnosti, která by měla všem bez výjimky zajistit bezpečnost a ochranu proti jakékoliv formě násilí. Vzhledem k jejich zkušenosti, že autority příliš nezasahují, ačkoliv jsou mravní i zákonné formy zcela evidentně překračovány, mohou pak také i ony samy podobně přistupovat k násilí a porušování zákona. Dochází tedy k pokřivení morálních postojů a tím i k narušení celého společenského systému.

Na závěr tohoto oddílu mohu tedy konstatovat, že se v případě šikany jedná o velmi závažný jev, který nelze jen tak přehlížet. V následující části se budu proto zabývat jeho řešením. Konkrétně se budu věnovat řešení šikany mezi dětmi ve škole.

1.2 Šikana mezi dětmi ve škole a její řešení

V tomto oddíle se zaměřím konkrétně na dětskou šikanu ve škole a na možnosti jejího efektivního řešení. Přiblížím, jak tento problém diagnostikovat, jak jej správně vyšetřit a následně napravit. Představím také i další možnosti řešení tohoto jevu. Budu se

³⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s.

³⁶ LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění*. 1.vyd. Hradec Králové: Kotva, 1994. 463 s. str. 208

³⁷ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s.

³⁸ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. str. 100

při tom znovu opírat o odborné publikace, dále metodické i závazné pokyny a využívat i své dosavadní policejní znalosti a zkušenosti.

1.2.1 Škola a šikana

Škola hraje významnou roli v sociálním vývoji svých žáků. Vzhledem k tomu, že je u nás povinná školní docházka devítiletá, stráví děti v tomto zařízení poměrně mnoho času.

Mezi povinnosti školy patří mimo jiné i předcházet všem náznakům agresivity a šikanování mezi žáky. Přesto ale dle mé praxe ve škole k šikaně mezi dětmi dochází.

Lovasová³⁹ k tomu uvádí, že šikanování má vzrůstající trend v této linii: základní škola, střední škola, učiliště, učiliště s internátem. Podle Koláře⁴⁰ jsou na tom nejhůře základní školy, speciální školy (dříve zvláštní) a učiliště.

Bendl⁴¹ dále poukazuje na podmínky, které mají vliv na výskyt šikany a týkají se přímo školy. Je dle něj důležité, v jakých podmínkách se škola nachází (sociální, kulturní), ale mnohem důležitější je prostředí uvnitř školy (architektura, klima školy, složení žactva, pedagogové a ředitelství).

Svou roli ve výskytu dětské šikany ve škole má i pedagog. Kolář⁴² k tomu píše, že ji může svým působením podporovat anebo jí naopak důsledně čelit. Mezi závažné nedostatky v osobnosti pedagoga zařadil autor morální nezralost a absenci nadání pro pedagogickou práci. Dále popisuje i možnost neznalosti problematiky šikany a její řešení ze strany pedagoga.

Bendl⁴³ hovoří o místech, kde k šikanování může docházet. Děti se mohou se šikanou setkat jak při cestě do školy, před školou (před vpuštěním žáků do budovy), ve škole, tak cestou ze školy. V budově školy se šikana objevuje před začátkem první vyučovací hodiny, o přestávkách a často i při vyučování. Nejvíce se odehrává v šatnách,

³⁹ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s.

⁴⁰ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s.

⁴¹ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

na WC, na chodbách, v jídelnách, na školní pozemku a na hřištích. Autor dále k tomu sděluje toto: „Mnoho závažných projevů šikanování je zraku dospělých skryto, neboť si agresori pro své trýznění obětí vybírají místa, která jsou pokud možno co nejvíce mimo dosah učitelů, popř. místa, kde je pro službu vykonávající dozor těžké se orientovat (velký shluk dětí).“⁴⁴

1.2.2 Řešení dětské šikany ze strany školy

Školy a školská zařízení mají ohledně šikany k dispozici Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky, Č.j.: 24 246/2008-6. Tento metodický pokyn poskytuje pedagogickým pracovníkům základní informace o tomto jevu, upozorňuje na závažnost šikanování a nabízí (doporučuje) postup při jeho řešení. Jeho součástí jsou také preventivní opatření pro zamezení vzniku tohoto specifického problému. Z tohoto metodického pokynu budu čerpat pro další část mé bakalářské práce. Budu se ale rovněž opírat i o další názory odborníků.

1.2.3 Diagnostika

Odhalení dětské školní šikany bývá podle výše uvedeného metodického pokynu⁴⁵ obtížné.

Prvním krokem, který je nezbytný pro řešení šikany mezi dětmi ve škole, je především připuštění si možnosti její existence. Bendl k tomu píše toto: „Pokud tuto alternativu připustíme, nastupuje „detektivní práce“, která spočívá ve snaze odhalit šikanu a její projevy, stejně tak jako oběti šikanování a agresory, popř. „mlčící většinu“, resp. menšinu.“⁴⁶

⁴⁴ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s. str. 51

⁴⁵ ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

⁴⁶ Tamtéž. str. 87

Součástí diagnostiky by poté mělo být sledování určitých projevů, které mohou naznačit, že k šikanování ve skupině dochází. Podle Lovasové⁴⁷ musí být pedagogové, ale i ostatní pracovníci školy všímaví, musí sledovat dění ve třídě, vztahy mezi dětmi, stupeň spolupráce nebo rivality. Je nepochybně výhodou, když se o svá pozorování, dojmy a pocity podělí i s ostatními kolegy. Pokud odhalí mezi dětmi šikanu, musí zaujmout jasné stanovisko a projevit nesouhlas s takovým jednáním veřejně před celým třídním kolektivem.

V případě, že je ale šikana odhalena, musí být zajištěna podle Fojtíkové⁴⁸ určitá protikrizová opatření. Metodický pokyn⁴⁹ doporučuje tato: překonat šok a zachránit oběť, domluvit se na spolupráci a postupu, zabránit domluvě agresorů, poskytnout oběti pomoc a podporu, nahlásit vše policii. To, jak šikanu vnímají orgány činné v trestním řízení, přiblíží příloha P.4.

1.2.4 Vyšetřování

Nezávisle na policii by měla škola ten samý den začít dle již zmíněného metodického pokynu⁵⁰ vlastní vyšetřování. To by se mělo odehrávat v těchto krocích: rozhovor s oběťmi a s těmi, kdo na šikanu upozornili, nalezení vhodných svědků a rozhovor s nimi, zajištění ochrany a pomoci obětem a rozhovor s agresory.

Kolář⁵¹ poté definoval dva typy strategií vyšetřování šikany. Uvádí k nim toto: „První typ, který je méně časově náročný a je použitelný v rámci tradiční pedagogické odbornosti, nazývá strategií první pomoci. Jedná se o strategii lokální a vnější (díličí specifické šetření a vyšetřování vybraných žáků, zmapování symptomů, vnějšího obrazu – jevové stránky). Druhý typ je strategií vnitřní a globální (postižení vnitřního vývoje – konstelace postojů k šikanování, speciální sociometrické šetření celé skupiny,

⁴⁷ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s.

⁴⁸ FOJTÍKOVÁ, Z. Nebezpečná epidemie – Cesta k nápravě I. *Rodina a škola*. 2000, roč. 46, č. 6-7, s. 10-11.

⁴⁹ ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ KOLÁŘ, M. in BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

vyšetřování všech žáků). Tento druhý typ strategie se používá pro vyšetřování pokročilých šikan a vyžaduje vysoce odborné a psychologicky tvrdší postupy, jelikož organizovaný odpor proti rozkrytí bývá mimořádně silný.⁵²

Z mé policejní praxe mohu k tématu vyšetřování šikany sdělit, že je vždy nutné chránit zdroj informací, postupovat takticky a neprozrazovat to, co již víme nebo zatím nevíme. Je dobré každého účastníka šikany vyslechnout zvlášť a později pouze výpovědi agresorů konfrontovat. Je třeba se připravit na to, že agresori vždy úporně a vynalézavě lžou, používají falešné svědky a nutí oběti ke lhaní nebo odvolání výpovědi. Pro některé svědky šikanování je příznačný strach vypovídat, mají pocit, že na ostatní „bonzují“. Více k vyšetřování šikany ze strany orgánů činných v trestním řízení přináší příloha P.5.

1.2.5 Náprava

Na fázi vyšetřování navazuje fáze nápravy.

S agresorem se dá podle Koláře⁵³ pracovat pomocí metody vnějšího nátlaku. Ta neřeší příčiny problému šikanování, nejde do hloubky vztahů. Jejím cílem je zastavit agresi a ochránit skupinu. Aby byla účinná, je při ní potřeba dodržovat tři následující kroky: individuální nebo komisionální pohovor s agresory a jejich rodiči, výsledky šetření oznámit před celou třídou, ochránit oběť. Agresor je poté ze strany školy potrestán. Hrozí mu například napomenutí či důtka třídního učitele, důtka ředitele, snížená známka z chování anebo je možné jej přeradit do jiné třídy. Autor k této metodě na závěr dodává, že potlačuje jen příznaky, a proto není vyloučeno, že se vše nebude opakovat.

Na místo metody vnějšího donucení k poslušnosti pomocí trestu doporučuje Fojtíková metodu usmíření. K ní uvádí toto: „Metoda usmíření sleduje hlubší proměnu vztahů ve skupině mezi obětí a agresorem. Jejím cílem je eliminovat agresivní,

⁵² KOLÁŘ, M. in BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s. str. 60

⁵³ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s.

nepřátelské postoje a dojít k domluvě a usmíření. Agresor není tvrdě potrestán. Projevuje se mu naopak důvěra, dostává šanci vše napravit. Při této metodě je důležité, aby si byl vědom toho, že ublížil a aby chtěl odčinit své jednání.⁵⁴ Výhodou této metody je dle autorky to, že se vyhýbá slabým místům represe. Vychází totiž z poznání, že většina jedinců, kteří se dopouštějí šikany, má často špatné zkušenosti z rodinného prostředí – rodiče je týrají a oni potrestání berou jako další nespravedlnost ze strany školy.

Příloha P.6 nabízí opět informace o možnostech trestně-právního postihu pachatelů – tedy agresorů v případech šikanování.

1.2.6 Další možnosti řešení

Kromě spolupráce školy s dítětem a jeho rodiči nabízí metodický pokyn⁵⁵ v případě řešení šikany i další možnosti, kam se lze obrátit a požádat o pomoc. Jedná se zejména o pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra nebo střediska výchovné péče, která mohou rodičům doporučit dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska případně doporučí realizovat pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu. Dále je možné kontaktovat orgán sociálně-právní ochrany dětí a předat jim podnět k zahájení práce s rodinou, případně podat návrh na zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy.

Bendl⁵⁶ hovoří i o dalších možnostech řešení jako jsou různé nevládní organizace (občanská sdružení, nadace), kde lze rovněž hledat podporu. Doporučuje spojit se i s dalšími odborníky z řad lékařů.

V neposlední řadě byla již zmíněná spolupráce školy s Policií České republiky. K té vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy informaci Č.j.: 25 884/2003-24, která se přímo týká spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií

⁵⁴ FOJTÍKOVÁ, Z. Nebezpečná epidemie – Cesta k nápravě II. *Rodina a škola*. 2000, roč. 47, č. 8-9, s. 10-11. str. 11

⁵⁵ ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

⁵⁶ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

České republiky při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané. Materiál poskytuje bližší a konkrétní informace například o vstupu policie do školy, o předvolání a předvedení žáka, o postupu při předvolání, předvedení nebo zajištění žáka, o podání vysvětlení žáka nebo o výsledku žáka. Důležitou součástí jsou i informace o prevenci, kterou se budu zabývat v další části mé bakalářské práce.

Policie České republiky má na druhou stranu k dispozici Závazný pokyn policejního prezidenta č. 8/2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži. Ten přináší vysvětlení, kdo je specialistou na mládež. Dle něj se jedná o příslušníka Policie České republiky, který je pověřen odhalováním a dokumentováním kriminality dětí, závadového chování dětí, trestné činnosti páchané na mládeži a závadového jednání. Působí mimo jiné i na odděleních (odborech) obecné kriminality služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky okresních (obvodních, městských) ředitelství. Výše uvedený závazný pokyn policejního prezidenta dále specifikuje zaměření specialistů a jejich úkoly, postup při prověřování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti spáchané na mládeži, evidenci trestné činnosti a upravuje rovněž i vztahy ke školám. Více bude tento dokument z hlediska úkolů Policie České republiky v oblasti prevence rozebírán v dalším oddíle mé práce.

1.3 Prevence šikany mezi dětmi ve škole

V této části se budu věnovat prevenci šikany mezi dětmi ve škole. Prevenci chápu jako nezbytná opatření, díky kterým lze předcházet vzniku šikanování. Představím druhy prevence v souvislosti s tímto sociálně-patologickým jevem. Dále vysvětlím, co je program proti šikanování. Nastíním rovněž i preventivní strategii, jak se účinně vypořádat s tímto problémem a nezapomenu také na další možnosti v otázce prevence.

Opět k tomu využiji dostupnou literaturu a zároveň budu čerpat i ze svých znalostí a zkušeností z policejní praxe.

1.3.1 Druhy prevence

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6, sděluje, že školy mají mimořádnou odpovědnost za to, aby předcházely vzniku šikany a aby se s tímto jevem odpovědně vyrovnávaly již při jeho vzniku. Proto je na místě prevence.

Prevenci v oblasti dětské školní šikany lze rozdělit na primární, sekundární a terciární.

O první hovoří Bendl takto: „Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně dosud nedošlo. Spočívá ve výchově harmonické osobnosti dítěte, v informovanosti dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně, preventivních aktivitách ve školách. Nejlepší ochranou proti šikanování je budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi členy školního společenství, školní komunity.“⁵⁷ Informovat o šikaně lze podle mých zkušeností různými možnostmi jako například konáním přednášek či besed, distribucí informačních letáků či prostřednictvím třídních schůzek.

Sekundární prevence se dle Lovasové⁵⁸ zaměřuje na skupiny se zvýšeným rizikem výskytu šikany s cílem předejít tomuto riziku, případně řešit již vzniklou situaci.

Terciární prevence se týká podle výše uvedené autorky jednak snahy snížit negativní dopady na všechny účastníky (aktéry), jednak snahy předcházet relapsům.

Bendl⁵⁹ rovněž vyzdvihuje i význam tzv. nespécifické prevence, tj. prevence, při které nepadne o šikanování ani slovo. Její princip spočívá v tom, že se žákům nabídne takový program, který jim v podstatě ani neumožní pomyslet na chování a jednání, které se považuje za agresivní, násilnické, problémové, neukázněné či sociálně-patologické.

⁵⁷ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s. str. 78

⁵⁸ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s.

⁵⁹ Tamtéž.

1.3.2 Program proti šikanování

Podle metodického pokynu⁶⁰ by si měla každá škola vytvořit svůj vlastní program proti šikanování. Tento program je poté součástí Minimálního preventivního programu. Na jeho tvorbě a realizaci se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace tvorby programu patří ke standardní činnosti školního metodika prevence. Ten podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence z místně příslušné pedagogicko-psychologické poradny.

V metodickém pokynu⁶¹ se dále píše, že cílem programu proti šikanování je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Je důležité se zaměřit na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídních skupinách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou strukturu celého programu. Hlavní součástí programu proti šikanování je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k tomuto problému ve školním prostředí dojde. Měly by z něj jednoznačně vyplynout kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení celé věci. Konkrétně je nutné rozpracovat dvě situace. První zahrnuje šikanu, kterou škola zvládne řešit vlastními silami. Druhou situací je šikana, se kterou škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi – například s policií.

Kolář⁶² k programu proti šikanování uvádí, že samotný obecný preventivní program šikanu mezi dětmi ve škole významně nesnižuje. Cestou k zastavení epidemie šikany je propojení školního vzdělávacího programu, který rozvíjí příznivé sociální klima, se speciálním programem proti šikanování. Až tato kombinace obecného a speciálního přináší podle něj výraznou a zásadní změnu. Autor poté navrhuje, aby byl program implementován na třech úrovních: organizace a řízení školy, vzdělávání personálu školy a preventivně-výchovné a vzdělávací činnosti.

⁶⁰ ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² KOLÁŘ, M. in BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

1.3.3 Preventivní strategie

Účinné vypořádání se se šikanováním mezi dětmi vyžaduje podle Fontany⁶³ celoškolskou strategii.

O té se konkrétně píše i v metodickém pokynu.⁶⁴ Podle něj je základem prevence šikany a násilí na školách podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a mezi žáky a učiteli. Školy by tak měly při efektivní realizaci prevence šikanování usilovat o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem podporovat solidaritu a toleranci, podporovat vědomí sounáležitosti, posilovat a vytvářet podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídního kolektivu a školy, uplatňovat spolupráci mezi dětmi a rozvíjet jejich vzájemný respekt, rozvíjet jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

Dále je v rámci prevence podle výše uvedeného zdroje nutné zajistit vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech v oblasti šikany mezi dětmi.

Za velice podstatné se jeví navození úzké spolupráci mezi učiteli, žáky a rodiči a informovat je o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování.

Ve školním řádu je zapotřebí stanovit pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení. Na sestavení školního řádu se mohou podílet i žáci spolu s učiteli. Bendl⁶⁵ v této souvislosti hovoří o tzv. tzv. žákovské smlouvě.

Metodický pokyn⁶⁶ dále doporučuje zajistit v souladu s pracovním řádem dohled všech pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, podle potřeby při přecházení žáků mezi budovami školy, do zařízení školního stravování a do školní družiny a to především v prostorách, kde k šikaně již došlo nebo kde by k ní mohlo docházet.

⁶³ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 384 s.

⁶⁴ ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

⁶⁵ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

⁶⁶ Tamtéž.

Do celoškolské strategie v rámci dětské školní šikany zařazuje Fontana⁶⁷ i účinný systém osobního poradenství v této věci a dále i zastoupení žáků například ve školní radě, která by spolupracovala s pedagogy ohledně šikanování.

Na tzv. žákovské poroty, které pracují v některých školách, resp. zemích, zejména v USA, upozorňuje Bendl.⁶⁸ Píše k nim toto: „Postupují podobně jako soudy. Cílem není pouze odsoudit nevhodné chování spolužáků, ale dosáhnout toho, aby neukáznění žáci pochopili a poznali, že se chovali nesprávně.“⁶⁹ Autor také vysvětluje i funkci tzv. patronátu, který spočívá v tom, že nad obětí šikany drží ochrannou ruku některý ze spolužáků. Popisuje i tzv. peer programy (vrstevnické programy), které jsou zaměřené na šikanování.

K minimalizaci šikany je hlavně podle Bendla⁷⁰ důležitý systémový (komplexní) přístup. Autor se k tomuto vyjadřuje následovně: „Jediný způsob, jak vytvořit model ukázněné, nenásilnické školy, je postupovat systémově resp. komplexně a zapojit do tohoto procesu každého, kdo má se školou co do činění. Eliminace všech forem násilí a nekázně se nemůže podařit bez vzrůstající, soustavné spolupráce, péče o každého jednotlivce a každou skupinu.“⁷¹

1.3.4 Další možnosti prevence

Vedle programu proti šikanování a celoškolské strategie v této oblasti je podle již zmíněného metodického pokynu⁷² vhodné rovněž spolupracovat i s odbornými institucemi a pracovišti, které poskytují preventivní služby v souvislosti s problémem šikany. Důležitá je tak spolu s rodinou i spolupráce školy s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné

⁶⁷ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 384 s.

⁶⁸ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

⁶⁹ Tamtéž. str. 157

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž. str. 81

⁷² ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

terapie, s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, případně i s nestátními neziskovými organizacemi, které se specializují na prevenci šikany.

V neposlední řadě je také nutná spolupráce školy s Policií České republiky a to v oblasti prevence dětské školní šikany. Tato spolupráce je realizována v rámci prevence sociálně patologických jevů a upravuje jí Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Č.j.: 25 884/2003-24, která se přímo týká spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií České republiky při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané. Podle tohoto zdroje by měly být školy v rámci preventivních programů a projektů v kontaktu s Preventivními informačními skupinami Policie České republiky (PIS), které jsou zřizovány při krajských, okresních a městských ředitelstvích Policie České republiky. Činnost těchto skupin je nejen informační (lektorské služby), ale také i poradenská.

Spolupráci Policie České republiky se školami dále specifikuje i Závazný pokyn policejního prezidenta č. 8/2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži. V něm se píše, že je důležité navázat a udržovat úzký kontakt zejména se školami. Specialisté zařazení na Policii České republiky tak v rámci spolupráce jednájí se školami při výchovném působení na děti a plní úkoly na úseku prevence kriminality dětí a mládeže. Spolupracují tak zejména s výchovnými poradci, školními preventisty a metodiky prevence. Podílejí se na preventivně-výchovných akcích (přednášky, besedy, ukázky) určených pro pedagogy, rodiče nebo děti. Pozornost věnují především dětské šikaně ve škole. Funkce (role) Policie České republiky by neměla být tak pouze represivní, ale i preventivní.

2 Cíl práce a výzkumná otázka

2.1 Cíl práce

Cílem mé práce je popsat spolupráci základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole.

Budu se tedy zajímat, jakým způsobem předcházejí na základních školách dětské šikaně, jakou podobu prevence v této oblasti má. Konkrétně se zaměřím na to, jak vypadá spolupráce (kontakt) těchto škol s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi a to v regionu Prachatice.

2.2 Výzkumná otázka

V praktické části mé práce se pokusím najít odpověď na to, **jaká je spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?**

V této souvislosti se potřebuji dozvědět, zda základní školy v regionu Prachatice spolupracují s Policií České republiky při prevenci dětské školní šikany, a pokud ano, zda je stávající četnost spolupráce dostatečná, jaký je průběh spolupráce, jakou má spolupráce podobu a jak je tato spolupráce hodnocena.

K tomuto zjištění přispějí i dílčí výzkumné otázky:

- Vnímají základní školy v regionu Prachatice stávající četnost spolupráce s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole jako dostatečnou?
- Jaký je průběh spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?
- Jakou podobu má spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?
- Jak hodnotí základní školy v regionu Prachatice spolupráci s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?

3 Metodika výzkumu

S ohledem na cíl mé práce jsem zvolil strategii kvalitativního výzkumu. „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“⁷³ V rámci tohoto výzkumu se zaměřím na metodu dotazování a jako techniku použiji polostrukturovaný rozhovor.

3.1 Polostrukturovaný rozhovor

Podle Hendla⁷⁴ představuje polostrukturovaný rozhovor seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci rozhovoru probrat. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá potřebné informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulace otázek dle situace. Dává mu tak možnost co nejvýhodněji využít čas pro rozhovor. Současně umožňuje provést rozhovory s několika respondenty strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnání. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a podělit se o své zkušenosti.

Závazné téma pro můj polostrukturovaný rozhovor bude spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. Okruhy pokládaných otázek si předem specifikuji. Všem respondentům bude položen stejný okruh otázek. Otázky budou formulovány a řazeny tak, aby nebyla narušena kontinuita rozhovoru. Nebudou tedy pokaždé položeny ve stejném pořadí a stejným způsobem. Způsob odpovědí na tyto dotazy zůstane na respondentech a budou moci odpovídat volně. Jejich odpovědi ale poté můžu srovnat a to vzhledem k okruhům, které se budou týkat stejných námětů.

⁷³ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. str. 50

⁷⁴ Tamtéž.

3.1.1 Okruhy otázek pro rozhovor

Okruhy otázek pro rozhovor jsem zformuloval následovně:

Spolupráce základní školy s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole
Spolupráce s Policií České republiky při prevenci
Četnost spolupráce <ul style="list-style-type: none">- pravidelnost- dostatečná četnost- s kým jiným
Průběh spolupráce <ul style="list-style-type: none">- kdo koho kontaktuje
Podoba spolupráce <ul style="list-style-type: none">- využívání lektorských služeb (přednášky, besedy) Policie České republiky pro děti, pro pedagogy, pro rodiče- poskytování poradenství od Policie České republiky- dostupnost informačních materiálů Policie České republiky- účast Policie České republiky na tvorbě programu proti šikanování- zapojení Policie České republiky jiným způsobem do celoškolské preventivní strategie
Hodnocení spolupráce <ul style="list-style-type: none">- spokojenost- efektivnost- změny- novinky

3.2 Charakteristika výběrového souboru

Pro praktickou část mé bakalářské práce jsem si vybral region Prachatic, neboť v Prachaticích nejen bydlím, ale i pracuji. Jedná se tedy podle Hendla⁷⁵ o výběr na základě dostupnosti. Prachatice leží v Jihočeském kraji, 50 kilometrů západně od Českých Budějovic.

V tomto regionu se nachází 30 základních škol. Jedná se o následující školy - Borová Lada, Čkyně, Dub, Horní Vltavice, Husinec, Ktiš, Lažiště, Lenora, Lhenice, Netolice, Nová Pec, 4 školy v Prachaticích, Stachy, Stožec, Strážný, Strunkovice nad Blanicí, Svatá Maří, Šumavské Hoštice, Vacov, 3 školy ve Vimperku, Vitějovice, Vlachovo Březí, Volary, Zbytiny a Zdíkov.

V každé výše uvedené základní škole působí školní metodik prevence, který se mimo jiné zabývá i prevencí šikany mezi dětmi ve škole. Můj výběrový soubor bude tedy tvořit 30 respondentů (školních metodiků prevence).

Z důvodu zachování anonymity jednotlivých metodiků nebudu ve své práci uvádět žádné okolnosti k jejich osobám a ani žádné souvislosti, které by mohly vést k rozpoznání jednotlivých základních škol. Zároveň nebudou součástí práce úplné přepisy rozhovorů. Metodici budou pouze označeni pořadovým číslem 1- 30.

3.3 Sběr dat a jejich vyhodnocování

Potencionální respondenti (školní metodici prevence) budou nejdříve telefonicky kontaktováni. Při této příležitosti budou seznámeni s tématem a účelem výzkumu. Dále je informuji o předpokládané délce rozhovoru (20 minut) a o tom, že bude rozhovor zaznamenáván na diktafon. Rovněž budou ubezpečeni o zachování jejich anonymity. Bude na nich, zda se výzkumu zúčastní či nikoliv. Poté si s nimi domluvím termín a místo osobního setkání. Sběr dat se uskuteční v termínu únor – březen 2012.

⁷⁵ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s.

Získaná data poté analyzuji a vyhodnotím podle Miovského⁷⁶ metodou zachycení vzorců (tzv. gestaltů). Vyhledám témata, která se opakují a ty následně zaznamenám.

⁷⁶ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s.

4 Výsledky práce

4.1 Spolupráce základních škol s policií při prevenci

V praktické části mé práce představím výsledky mého výzkumu, který se týkal spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky a to při prevenci šikany mezi dětmi ve škole.

Mého výzkumu se zúčastnilo celkem 30 školních metodiků prevence a to ze základních škol v regionu Prachatice. Respondenti byli rozděleni na dvě skupiny. Do té první byli zařazeni ti, kteří spolupracují ohledně prevence šikany mezi dětmi ve škole s policií. Byli označeni čísly 1 - 22. Druhou skupinu představují ti, kteří s policií nejsou v otázce prevence v kontaktu a vystupují pod čísly 23 - 30.

Školní metodici prevence z první skupiny potvrdili, že ke spolupráci mezi nimi a policií dochází a to z několika důvodů. Jedním důvodem je fakt, že jim tuto **spolupráci předepíše metodický pokyn**:

„...spolupracujeme...dokonce máme určenou spolupráci i podle metodického pokynu...

“ (R 5)

„...tuto spolupráci nám dokonce předepíše i metodický pokyn, takže, ano, s policií naše škola spolupracuje...” (R 9)

Dalším možným důvodem je **potřeba spolupráce** s policií:

„...samozřejmě s policií ohledně prevence této problematiky spolupracujeme...ani si nedovedeme představit, že bychom s ní nespolpracovali...jako velká škola uvítáme, když nám někdo s prevencí pomůže a to policie dělá...” (R 19)

„...samozřejmě ji nejvíce mám na starosti já jako školní metodik prevence, ale když je potřeba tak se obrátím na policii...” (R 13)

I z důvodu **efektivnosti** školy spolupracují s policií:

„...*spolupráci s ní totiž považujeme za efektivní v boji de šikanou...*“ (R 4)

„...*jsme s policií v kontaktu...šikana se od té doby již neobjevila...*“ (R 16)

V neposlední řadě tyto školy s policií spolupracují proto, že jsou s **jejich službami spokojeni**:

„...*obracíme se na policii, ta se nám osvědčila již několikrát...*“ (R 18)

„...*s policií ohledně spolupráce jsem spokojená...*“ (R 7)

Ostatní školy s policií nespolupracují. Bylo zaznamenáno několik důvodů, proč ke spolupráci mezi nimi nedochází (viz Tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Důvody nespolupráce základních škol s policií při prevenci

Číslo respondenta	Důvody nespolupráce školy s policií
R 23, R 25	prevenci si dělají sami
R 24, R 26, R 28, R 30	prevenci jim zajišťují jiné organizace
R 29	sami + jiná organizace
R 26	časové důvody
R 27	nebyla nabídka od policie

Zdroj: vlastní výzkum

Tyto školy nemají potřebu s policií spolupracovat. Jedním možným důvodem je, že se jedná o **menší školy** a **prevenci** šikany mezi dětmi ve škole si tak **dělají sami**:

„...*my jsme malá škola a prevenci si děláme většinou sami...u nás nemáme tolik dětí, abychom museli zvát ke spolupráci policii...naši učitelé prevenci obstarají sami...*“ (R 23)

„...*prevenci si děláme především ve vlastní režii... máme tu jen pár tříd a popovídat si s dětmi o šikaně zvládneme také...policii k tomu nemusíme volat...*“ (R 25)

Další možné vysvětlení, proč není spolupráce mezi těmito školami a policií při prevenci podali respondenti, kteří se shodli v tom, že jim **prevenci** v této oblasti **zajišťují jiné organizace**, se kterými **jsou spokojeni** a které jim tak **vyhovují**:

„...otázku prevence řešíme spíše ve spolupráci s Pedagogicko - psychologickou poradnou v Prachaticích...ti nám s prevencí pomáhají, oni nám vždy dobře poradí a máme s nimi ty nejlepší zkušenosti, tak proč to měnit...“ (R 24)

„...(o občanském sdružení Portus Prachatice) víte, oni tam pracují mladí lidé a děti k nim mají blízko, také ty besedy mají připravené tak, aby to děti zaujalo a bavilo je to...“ (R 26)

Tyto školy s policií nespolupracují i z **časových důvodů** či proto, že **nedostali** ke spolupráci **nabídku od policie**:

„...ani sama policie nám nikdy spolupráci nenabízela, tak proč bychom měli žádat ji...“ (R 27)

4.1.1 Četnost spolupráce při prevenci

V této části výzkumu jsem se zajímal o pravidelnost spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole, o to, zda je její četnost dostatečná a s kým jiným školy spolupracují.

Respondenti se shodli na tom, že spolupráce mezi školou a policií probíhá ohledně prevence dětské školní šikany **pravidelně**, protože si uvědomují **aktuálnost problému šikany a nutnost této spolupráce**:

„...naše škola s policií ohledně prevence spolupracuje a to celkem pravidelně...ono to ani v dnešní době jinak nejde...šikana je vážný problém a je třeba mu předcházet, proto každou aktivitu vítáme...“ (R 1)

„...od té doby, co se tady u nás vyskytla šikana, jsme s policií v pravidelném kontaktu...“ (R 16)

„...toto téma je v dnešní době velmi aktuální a je třeba ho s dětmi neustále probírat a upozorňovat je na možné následky, proto kontaktujeme policii celkem pravidelně...“
(R 8)

Co se týká dostatečné četnosti, tak byly zdokumentovány 2 názory. První skupina respondentů považuje četnost spolupráce mezi školou a policií při prevenci šikany mezi dětmi ve škole za dostatečnou. Druhá skupina si přeje častější kontakt či četnější spolupráci (viz Tabulka č. 2).

Tabulka č. 2: Četnost spolupráce základních škol s policií při prevenci

Číslo respondenta	Četnost spolupráce školy s policií
R 1, R 2, R 4, R 5, R 7, R 9, R 10, R 12, R 13, R 16 – R 19, R 21, R 22	je dostatečná
R 3, R 6, R 8, R 11, R 14, R 15, R 20	častější kontakt, četnější spolupráce

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti se dále úplně neshodli, co ve spolupráci školy s policií považují za **dostatečné**. Byly zdokumentovány různé varianty. Jednou z možností dostatečné četnosti ve spolupráci je **přednáška pro děti**:

„...naší škole zcela postačuje přednáška pro děti od policie na téma šikany...“ (R 9)

„...přednáška pro děti je pro nás dostačující v rámci prevence...“ (R 22)

Další možností dostatečné četnosti je využívání **více služeb policie** ze strany škol:

„...přednáška pro děti, povídání o šikaně s rodiči a s námi učiteli, zcela jistě považujeme za dostatečnou spolupráci...“ (R 18)

„...v rámci prevence promluví s dětmi o šikaně...policie s námi spolupracuje i na dalších věcech co se týká prevence šikany...sami jsme je požádali o přednášku pro nás pedagogy a pro rodiče...jsou zapojeni i do zpracování minimálního“

preventivního programu a obracíme se na ně, i když potřebujeme s něčím poradit... nám to takhle zcela stačí...“ (R 12)

Respondenti během výzkumu dále zcela nepotvrdili, kdy považují **četnost** spolupráce s policií při prevenci dětské školní šikany za **dostatečnou** a kdy nikoliv. Zatímco některým respondentům stačí být v kontaktu s policií **jedenkrát za školní rok** (například R 5), tak jiní (například R 3) považují jedenkrát do roka za nedostatečné a padla žádost o četnější spolupráci. Dostačující je dále podle vyjádření respondentů **dvakrát ročně** (R 7) či **několikrát do roka**. (R 18)

Častější kontakt či **četnější spolupráci** žádali respondenti zejména proto, že **je zapotřebí plnit i další úkoly v otázce prevence a to vytvořit speciální program proti šikaně a dojednat společnou preventivní strategii**. Více o tom v části, která se věnuje novinkám ve spolupráci základních škol s policií při prevenci.

Tabulka č. 3: Jiné subjekty spolupracující při prevenci se základními školami

Číslo respondenta	Jiné organizace spolupracující se školou
R 2 – R 10, R 12, R 14 – R 19, R 21, R 22	Pedagogicko-psychologická poradna Prachatice
R 1, R 3, R 5, R 12, R 13, R 17, R 18, R 20, R 22	Občanské sdružení Portus Prachatice
R 1, R 5, R 18	Občanské sdružení Krebul Prachatice
R 1, R 2, R 4, R 6, R 7, R 11, R 17, R 20, R 21	Městský úřad Prachatice
R 2	zřizovatel
R 3	lékaři
R 12	farář

Zdroj: vlastní výzkum

Kromě policie spolupracují školy i s dalšími institucemi a organizacemi. Tou nejvýznamnější je podle respondentů **Pedagogicko-psychologická poradna Prachatice. V té je školám k dispozici přímo **metodik prevence**, který jim pomáhá:**

„...naším dalším velkým pomocníkem je pedagogicko-psychologická poradna...“ (R 12)

„...přímo v poradně máme metodika prevence, on je nám nápomocen, když potřebujeme...“ (R 6)

„...metodik prevence z poradny...ten nám radí, co a jak...“ (R 14)

Spolupráce také probíhá mezi školami a občanským sdružením **Portus Prachatice a Krebul Prachatice** a to proto, že jim **nabídlí pomoc, pomohli jim a jsou s nimi spokojeni**:

„...ještě s Portusem a Krebulem Prachatice...to jsou občanská sdružení, která nám také nabídlí pomoc s prevencí, hlavně s dětmi...párkrát jsme jich už využili...“ (R 18)

„...občanská sdružení Portus a Krebul...jsou vynikající...už nám v minulosti pomohli...“ (R 1)

„...občanská sdružení Portus a Krebul...jsou tam moc šikovní a vždy přijdou s nějakým dobrym nápadem...“ (R 5)

Co se týká **Městského úřadu v Prachaticích**, spolupracují školy se sociálním odborem z důvodu **dobrych zkušeností v minulosti a jejich pověsti**:

„...zapojila se do toho i sociálka..., ta pomohla hlavně těm obětem...“ (R 4)

„...se sociálním odborem městského úřadu...stačí, aby s dětem řeklo, že přijde někdo ze sociálky a hned se zklidní, mají z nich strach...“ (R 21)

4.1.2 Průběh spolupráce při prevenci

Na otázky, kdo koho kontaktuje ohledně spolupráce při prevenci šikany mezi dětmi ve škole, byly zjištěny 3 možné způsoby. Základní školy v prachatickém regionu buď kontaktují Policii České republiky nebo spolupráci nabízí sama policie či je to oboustranné (viz Tabulka č. 4).

Tabulka č. 4: Průběh spolupráce základních škol s policií při prevenci

Číslo respondenta	Průběh spolupráce školy s policií
R 1 – R 4, R 6 – R 8, R 10, R 11, R 13 – 15, R 17 – R 22	škola kontaktuje policii
R 16	policie nabízí škole spolupráci
R 5, R 9, R 12	spolupráce je oboustranná

Zdroj: vlastní výzkum

Od respondentů bylo zjištěno, že **policie se školou spolupracuje na její žádost:**

„...o spolupráci žádáme vždy my...sama policie nás nekontaktuje...já vždy zavolám...“
(R 14)

„...já kontaktuji policii...vždy, když jsou v osnovách sociálně-patologické jevy, tak je požádám, zda by k nám do školy přišli a s dětmi na toto téma popovídali...“ (R 8)

„...ředitel školy požádá konkrétní osobu od policie a poprosí ji, zda by nám ve škole pro děti neudělala přednášku na téma šikany...“ (R 3)

Nabídka na spolupráci od policie směrem ke škole přišla až, když policie řešila šikanu ve škole:

„...měli jsme tady takovýho rošťáka, který ubližoval jak slovně, tak poté i fyzicky holčičkám...různě jim nadával a občas jim dal i facku...museli to řešit až mládežníci a oni sami poté nabídli, že by bylo potřeba s dětmi o šikaně pravidelně mluvit a od té doby k nám chodí na přednášku...“ (R16)

Podle některých školních metodiků prevence funguje i **oboustranná spolupráce:**

„...bud' požádáme o besedu pro děti my, nebo naopak přijde sama policie s nabídkou na besedu...nemáme přesně určený termín, kdy beseda proběhne...“ (R 5)

„...většinou požádáme o přednášku pro děti tiskovou mluvčí policie...stalo se nám ale také již několikrát to, že přišla mluvčí sama a nabídla nám toto sama...takže je to různé...“ (R 9)

„...máme už domluveno, že k nám vždy na začátku školního roku přijedou a v rámci prevence promluví s dětmi o šikaně...jen si spolu telefonicky domluvíme přesný termín, bud' zavolají oni sami nebo volám já...to je různé...“ (R 12)

Z dotazů, které směřovaly na to, kdo koho žádá o spolupráci, vyplynuly mimo jiné i zajímavé poznatky, které naznačují, že **není zcela jasné**, která konkrétní osoba u Policie České republiky se vlastně zabývá prevencí a to ve vztahu k základním školám. V praxi se totiž podle odpovědí vyskytují 3 varianty. **Se školou buď spolupracuje tisková mluvčí nebo mládežníci**, což jsou příslušníci Služby kriminální policie a vyšetřování zabývající se dětmi a mládeží **či příslušníci obvodních oddělení policie**:

„...jen je trochu zmatek v tom, kdo vlastně konkrétně má tuto otázku prevence u policie na starosti a kdo by tedy měl s námi jako se školou spolupracovat...stalo se nám totiž několikrát, že jsme žádali kluky z kriminálky a ona přišla tisková mluvčí...“ (R 11)

„...je to tak, že se obrátím na policii a bud' přijede tisková mluvčí nebo mládežníci...je to zvláštní, přesně nevím, kdo to u nich má na starosti, podle mě by to měl být jeden nebo druhý, ale hlavní je, že někdo přijede...“ (R 13)

„...bud' přijde tisková mluvčí nebo policisté z obvodního oddělení policie...“ (R 10)

Mezi důležité **faktory**, které **ovlivňují výběr**, s kým **bude škola od policie** ohledně prevence **spolupracovat**, patří podle respondentů kritérium **pohlaví** dotyčných příslušníků policie a jejich **znalosti a zkušenosti** a dále i **vzdálenost** mezi školou a policií.

4.1.3 Podoba spolupráce při prevenci

V této části výzkumu jsem zaměřil svou pozornost na zjištění, zda základní školy v regionu Prachatice využívají lektorských služeb (přednášky, besedy) Policie České republiky pro děti, pro pedagogy a pro rodiče a to ve věci prevence šikany mezi dětmi ve škole. V této souvislosti jsem se dále věnoval i poskytování poradenství od policie

základním školám, dostupnosti informačních materiálů policie na školách, její účasti na tvorbě programu škol proti šikanování a v neposlední řadě jsem se zabýval i jiným zapojením policie do celoškolské preventivní strategie.

Během dotazů na metodiky prevence bylo zjištěno, že **školy využívají lektorských služeb policie pro děti. Tématem přednášek pro ně je šikana a její následky včetně praktických příkladů:**

„...policie vždy děti seznámí s problematikou šikany...“ (R 21)

„...informuje je v rámci prevence o tomto negativním jevu a řekne jim o důsledcích, které by je čekaly v případě, že by šikanovali ostatní...“ (R 3)

„...není to jen tak zvaná suchá teorie, ale jsou to příklady z praxe...ne žádný návod, jak šikanovat ostatní, to ne, to si nemyslete, jsou to odstrašující případy, které skončily špatně...“ (R 22)

Přednáška je dále zaměřena i na „problematické žáky“⁷⁷ a je brán zřetel na jejich věk:

„...vybereme jednu třídu, která se zdá problematická a tam se přednáška uskuteční...“ (R 16)

„...vždy je ta přednáška přizpůsobená věku dětí...“ (R 21)

„...připravují nám přednášky pro děti a to jak na prvním stupni, tak na druhém stupni...“ (R 19)

Školy využívají od policie přednášku pro děti z důvodu jejich spokojenosti a efektivnosti:

„...děti jejich povídání baví...“ (R 22)

„...je to vždy připravené na velmi dobré úrovni...děti se dozví spoustu zajímavých informací v oblasti prevence tohoto jevu...“ (R 10)

⁷⁷ Podle mého názoru by se za „problematické žáky“ dali považovat takoví jedinci, kteří by se mohli stát jak potencionálními agresory, tak i případnými oběťmi šikany mezi dětmi ve škole.

„...na děti to má vždy dobrý vliv, o šikanu se zajímají, chtějí vědět, co by to pro ně znamenalo, jaké by to mělo následky...“ (R 21)

Další otázky směřovaly na využívání lektorských služeb (přednášky, besedy) policie pro pedagogy. Bylo zaznamenáno několik variant odpovědí (viz Tabulka č. 5).

Tabulka č. 5: Využívání lektorských služeb policie pro pedagogy základních škol

Číslo respondenta	Využívání lektorských služeb policie pro pedagogy škol
R 4 - R 7, R 10, R 12, R 16 – R 19, R 21	využívají
R 3, R 8, R 13 - R 15	nevyužívají, neví o nich
R 1, R 2, R 9, R 11, R 20, R 22	nevyužívají, školí se jiným způsobem

Zdroj: vlastní výzkum

Lektorské služby policie pro pedagogy jsou ze strany některých škol využívány pro jejich zajímavost:

„...v rámci toho se i my pedagogové dozvíme o šikaně zase z pohledu policie...je to docela zajímavé, když máte na věc na dva různé pohledy...“ (R 17)

„...přednášky nám dělají i pro pedagogy...i my učitelé se dozvíme spoustu zajímavých informací v oblasti prevence tohoto jevu...“ (R 10)

Vyskytly se i školy, které lektorské služby policie pro své pedagogy nevyužívají a to ze 2 důvodů. Tím prvním je skutečnost, že jim **není známo, že takové možnosti policie má:**

„...nevím o tom, že by policie tyto služby měla...“ (R 15)

„...nevím o tom, že by policie přednášela učitelům...“ (R 13)

Tím druhým důvodem, proč těchto služeb policie tyto školy nevyužívají je, podle respondentů to, že se **školí jiným způsobem**. Využívají především nabídek na **školení od pedagogicko-psychologické poradny**:

„...chodí nám řada nabídek na různá školení a já si vždy z této nabídky nějaké školení k šikaně vyberu...“ (R 1)

„...se školím prostřednictvím pedagogicko-psychologické poradny...“ (R 20)

„...absolvuji školení přes poradnu...“ (R 11)

„...nám připravují taková školení poradna...“ (R 9)

Školení se účastní školní metodik prevence, který poté **předává informace** dál svým kolegům:

„...já jako školní metodik prevence poté předávám získané vědomosti a poznatky dál kolegům...“ (R 20)

„...více méně se účastním školení já (školní metodik prevence) a poté informuji kolegy, co je v této problematice nového...“ (R 1)

„...my (školní metodici) poté předáváme poznatky dál učitelům...“ (R 9)

Tabulka č. 6: Využívání lektorských služeb policie pro rodiče

Číslo respondenta	Využívání lektorských služeb policie pro rodiče
R 6, R 12, R 16, R 18	využívají
R 5, R 7, R 10	rodičům nabídli – nevyužito
R 1, R 4, R 11, R 13, R 17, R 20, R 22	nevyužívají
R 2, R 3, R 8, R 9, R 14, R 15, R 19, R 21	nevyužívají, neví o nich

Zdroj: vlastní výzkum

Výše uvedená tabulka č. 6 představuje, jak jsou využívány lektorské služby policie směrem k rodičům.

Některé školy využívají lektorské služby policie pro rodiče z důvodu jejich zájmu o problematiku šikany či pro jejich nutnost:

„...měli jsme tu takové setkání o prevenci šikany pro rodiče...měli o to zájem a opravdu na setkání přišli...“ (R 6)

„...mládežníci poté mluvili i s rodiči...bylo to nutné a žádoucí...“ (R 16)

Objevily se i školy, které tuto možnost rodičům nabízely. Rodiče ale přednášku policie o prevenci šikany **nevyužili a to z časových důvodů či nedostatku zájmu**:

„...toto jsme samozřejmě rodičům nabízeli, ale rodiče neměli na to čas...“ (R 10)

„...nabízeli nám něco podobného i pro rodiče, ti ale o to neměli zájem...“ (R 5)

„...rodiče o tom nechtěli slyšet, takže tyto služby policie jsme nevyužili...“ (R 7)

Ostatní respondenti odpověděli na otázky k využívání lektorských služeb policie pro rodiče tak, že je **nevyužívají, protože o nich neví**:

„...tak to mi není známo, že by policie toto dělala...u nás toto nefunguje...“ (R 8)

„...o tom, že by přednášku o šikaně nabízela policie rodičům nevím...v naší škole se toto nepraktikuje...“ (R 21)

Tabulka č. 7: Poskytování poradenství od policie základním školám

Číslo respondenta	Poskytování poradenství od policie školám
R 16, R 18	poskytují v prevenci
R 6, R 12, R 19, R 20	poskytují v prevenci i v řešení
R 15	neposkytují
R 2, R 4, R 7, R 10, R 13, R 17	neposkytují v prevenci, jen v řešení
R 1, R 3, R 5, R 8, R 9, R 11, R 14, R 21, R 22	neposkytují, poskytují jiní

Zdroj: vlastní výzkum

Policie poskytuje některým školám poradenství a to jak v oblasti prevence šikany mezi dětmi ve škole, tak zejména při řešení této problematiky.

Důvodem, proč se tyto školy na policii obrací se žádostí o **poradenství v otázce prevence je potřeba těchto informací:**

„...když se potřebujeme na něco ohledně prevence zeptat, tak se na ně obrátime a oni nám poradí...“ (R 18)

„...obracíme se na ně, když potřebujeme poradit s prevencí...“ (R 16)

Ve věci **řešení šikany využívají některé školy poradenství od policie** především z toho důvodu, že si **nejsou jisti, zda** tyto případy **mají řešit sami či je předat k řešení policii:**

„...obracíme se na ně, když potřebujeme poradit, zda by šikanu měla řešit škola sama či věc již předat k řešení policii...“ (R 4)

„...my pedagogové se s nimi radíme, jak u nás některé věci ohledně šikany prakticky řešit...to znamená, jestli je řešení některých případů šikany ještě v naší režii, či je máme již předat k řešení policii...“ (R 7)

„...kromě prevence se s nimi radíme především s řešením nějakých případů, kterými by se měla zabývat již policie...to, když je šikana natolik závažná, že naplní již skutkovou podstatu některého trestného činu nebo přestupku...to naše škola již neřeší, ale předáme to policii...“ (R 20)

Ostatní školy **nevyžívají poradenství od policie** proto, že jim tuto službu poskytují **jiné organizace**. Jedná se především o **pedagogicko-psychologickou poradnu**, kde je přímo k tomu **určený metodik prevence** a dále **občanská sdružení Portus a Krebul**, se kterými **jsou školy spokojeni:**

„...v poradně je metodik prevence, který je nám k dispozici v případě zodpovězení nějakých otázek týkající se prevence...“ (R 11)

„...s tím nám policie nepomáhá...k tomu využíváme jiné organizace a občanská sdružení Portus a Krebul...jsou tam moc šikovní a vždy přijdou s dobrým nápadem...“

naposled u nás dělali diagnostiku vztahů ve třídě, abychom věděli, kdo by mohl být případným agresorem a kdo obětí...nám učitelům to moc pomohlo...“ (R 5)

Ve věci dostupnosti informačních materiálů policie ve školách bylo zjištěno, že se vyskytuje několik variant (viz Tabulka č. 8).

Tabulka č. 8: Dostupnost informačních materiálů policie v základních školách

Číslo respondenta	Dostupnost informačních materiálů policie ve školách
R 1, R 4, R 7, R 9 – R 12, R 14, R 17, R 19	mají
R 18, R 21	mají a i od dalších
R 8, R 13, R 20	nemají
R 2, R 5, R 6	nemají, neví o nich
R 3, R 15, R 16, R 22	nemají, ale mají od jiných

Zdroj: vlastní výzkum

Některé školy **mají k dispozici informační materiály od policie** k problematice šikany a to **z důvodu jejich potřeby**:

„...letáčky o šikaně...dětem se líbí, když něco dostanou, víc je to pak zaujme...“ (R 14)

Zajímavostí je, že existují dvě možnosti, **jak tyto informační materiály získaly**. Jednou možností je, že jim je **poskytla sama policie** a tou druhou možností je, že si informační materiály od policie **vyžádala sama škola**:

„...policie nám je (informační materiály) sama dala, když k nám jezdí na besedy, tak je vždy přivezou...“ (R 1)

„...je určité fajn, že jim tisková mluvčí rozdá i takové letáčky o šikaně...“ (R 14)

„...sami jsme si je od nich vyžádali...“ (R 10)

Kromě informačních materiálů od policie vlastní školy i materiály od ostatních organizací jako je Linka bezpečí či Společenství proti šikaně:

„...takové materiály máme, stejně jako od ostatních organizací jako je Linka bezpečí či Společenství proti šikaně...“ (R 21)

Ostatní školy **nemají k dispozici informační materiály od policie**. Buď jim **není známo**, že takové materiály existují nebo vlastní jiné (internetové) materiály k tématu šikany, které jim stačí:

„...policie má nějaké informační materiály?... o tom nevím, ty nemáme...“ (R 6)

„...to nemáme, nevím, že by něco takového policie měla...“ (R 5)

„...jestli myslíte nějaké letáčky, tak ty nemáme...sami jsme si stáhli nějaké materiály, které byly na internetu...“ (R 15)

„...nemáme, stáhli jsme si z internetu takové materiály...jsou tam důležité informace a to stačí...“ (R 16)

Tabulka č. 9: Účast policie na tvorbě programu základních škol proti šikanování

Číslo respondenta	Účast policie na tvorbě programu škol proti šikanování
R 12, R 17, R 19	účastní se
R 4, R 6, R 13, R 16, R 18	neúčastní se
R 1, R 2, R 7, R 9, R 10, R 15, R 20	neúčastní se, školy si ho vytváří sami
R 3, R 5, R 8, R 11, R 14, R 21, R 22	neúčastní se, školy ho tvoří ve spolupráci s jinými organizacemi

Zdroj: vlastní výzkum

Z odpovědí respondentů R 12, R 17 a R 19 vyplynulo, že **se policie účastní zpracování programu proti šikaně** respektive minimálního preventivního programu, ve kterém je zařazena i problematika šikany a to **pro její přínos**:

„...pomáhají nám s tvorbou programu, kde je i šikana...jsme za to velmi rádi, neboť je tato spolupráce velkým přínosem pro prevenci šikany mezi dětmi ve škole...“ (R 17)

„...i s ním (s programem proti šikaně) nám policie pomáhá...velmi se osvědčil i jejich pohled zase z druhé strany, ze strany zákona... víme, jak postupovat, když je šikana natolik závažná, že jí máme již předat k řešení jim...co oni k tomu potřebují sepsat, jak je kontaktovat, co my máme zajistit a tak dále...“ (R 19)

Ostatní metodici prevence hovořili o tom, že se **policie neúčastní tvorby školního programu proti šikaně** a to proto, že si buď tento **program vytváří školy sami**, tak, aby jim **co nejvíce vyhovoval nebo ho tvoří ve spolupráci s jinými organizacemi**. Tou nejvýznamnější, která škole pomáhá v této věci, je pedagogicko-psychologická poradna:

„...šikanu zařazujeme v rámci sociálně-patologických jevů do minimálního preventivního programu, který si tvoříme sami, tak by nám co nejvíce vyhovoval a byl šitý naší škole na míru...“ (R 15)

„...pedagogicko-psychologická poradna nám také pomáhá vytvořit program proti šikaně, respektive minimální preventivní program, který obsahuje i šikanování mezi dětmi...“ (R 3)

„...poradna nám ještě pomáhá s minimálním preventivním programem...“ (R 8)

Vedle minimálního preventivního programu bylo zjištěno, že **školy nemají zpracovaný žádný speciální program proti šikaně a to z časových důvodů:**

„...my speciální program proti šikaně nemáme, jen ten minimální preventivní, který obsahuje i šikanu...“ (R 13)

„...nějaký speciální program proti šikaně nemáme...sice jsme o něm uvažovali, ale z časových důvodů jej nejsme schopni zpracovat...“ (R 16)

Tabulka č. 10: Zapojení policie jiným způsobem do celoškolní preventivní strategie

Číslo respondenta	Zapojení policie jinak do celoškolní preventivní strategie
R 10, R 19	policie je zapojena
R 1, R 3, R 6 – R 9, R 11, R 13 – R 15, R 17, R 18, R 20, R 21	policie není zapojena
R 2, R 4, R 5, R 12	policie není zapojena, není potřeba
R 16, R 22	policie není zapojena, je zapojena jiná organizace

Zdroj: vlastní výzkum

Jen respondenti R 10 a R 19 sdělili, že je **policie zapojena i jiným způsobem do celoškolní preventivní strategie** na školách a to tak, že pomohla dětem **definovat smlouvu týkající se šikany** a dále se **podílela na úpravě školního řádu**:

„...takovou smlouvu týkající se šikany...jsou tam pravidla, která musejí dodržovat, například to, že si nebudou fyzicky ubližovat, slovně napadat a podobně...“ (R 10)

„...za jejich účasti také zakotvili do školního řádu bod týkající se zákazu šikanování...“ (R 19)

Ostatní školní metodici prevence uvedli, že **policie již není jiným způsobem zapojena do jejich celoškolní preventivní strategie**. Ta se realizuje bez její účasti proto, že **již není potřeba ji dále zapojovat**:

„...dále již nespolupracujeme, není potřeba...“ (R 5)

„...už nevím, v čem by nám měla být dále nápomocna...s tím si vystačíme již sami...“ (R 2)

Policii dále nezapojují do celoškolní preventivní strategie i proto, že **je zapojena jiná organizace** a to pedagogicko-psychologická poradna a občanské sdružení Portus, které se školami v této věci spolupracují:

„...další úkoly v otázce prevence řešíme s poradnou...“ (R 16)

„...ostatní preventivní činnost u nás realizujeme ve spolupráci s poradnou a Portusem...zapojovat do toho ještě policii by bylo již neúčelné...navíc si myslím, že jejich činnost je více zaměřena represivně než preventivně a to pochopitelně z různých důvodů – časových, personálních, materiálových a tak dále...nemůže po nich chtít zázraky, aby byli všude a měli vše na starosti...to není v silách nikoho...proto se domnívám, že je třeba využívat i jiné organizace...“ (R 22)

4.1.4 Hodnocení spolupráce při prevenci

V této části výzkumu měly základní školy v regionu Prachatice možnost ohodnotit spolupráci s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. Zjišťoval jsem jejich spokojenost, zda považují spolupráci za efektivní, co by případně změnili či nového uvítali.

Tabulka č. 11: Spokojenost základních škol s policií při prevenci

Číslo respondenta	Spokojenost škol s policií při prevenci
R 1, R 3 – R 5, R 7, R 9, R 10, R 12, R 15 – R 19, R 21, R 22	úplně spokojeno
R 2, R 8, R 11, R 13, R 20	celkem spokojeno
R 14	spokojeno tak na půl
R 6	není úplně spokojeno

Zdroj: vlastní výzkum

Ve věci spokojenosti se spolupráci s policií při prevenci se respondenti **vyjádřili tak, že jsou spokojeni:**

„...já si nemůžu vůbec stěžovat...naopak jsme byli tak spokojeni, že jsme využili i nabídku policie na takovou malou přednášku pro nás učitele...rodiče o to neměli zájem...je to škoda, protože přišli o hodně...“ (R 5)

„...já jsem s přednáškou policie na toto téma velmi spokojena, proto si je zvu...“ (R 22)

„...já jsem nad míru spokojená...spolupráce je perfektní...(R 12)

„...na výbornou...takhle je to k naší naprosté spokojenosti...“ (R 17)

„...jsme s jejich službami celkem spokojeni...“ (R 13)

Respondent (R14) je **spokojen tak na půl**. Na jedné straně byl za spolupráci s policií rád, na druhé straně **upozorňoval na další úkoly**, které **by bylo potřeba plnit** (dojednat společnou preventivní strategii). Více o tom v novinkách ve spolupráci základních škol s policií při prevenci.

Respondent (R 6) **není úplně** se spolupráci s policií **spokojen** proto, že **není na ní** podle něj **spolehnutí**:

„...nemůžeme se na ní úplně stoprocentně spolehnout...takže si prevenci musíme zajišťovat i my sami...“ (R 6)

Školní metodici prevence se shodli na tom, že považují **spolupráci s policií** ohledně prevence dětské školní šikany **za efektivní**. **Účinky** této spolupráce zaznamenávají hlavně **u dětí a to z důvodu postavení policie ve společnosti**:

„...už samotná přítomnost policistů na půdě školy, vyvolává rozruch, děti hned zpozorní, co se děje, kdo, co vyvedl, pro koho si jdou a podobně...jakmile jim pak začnou vyprávět o šikaně a o tom, co by je čekalo, tak mám hned pocit, že jim opravdu věří, když jsou to ti muži zákona...“ (R 17)

„...spolupráce s nimi je zcela jistě efektivní...má vliv na děti, které jsou vždy u vytržení, když k nim přijde na návštěvu příslušník policie v uniformě...to má vždy své účinky...děti hned zpozorní, co se děje a působí to na ně v kladném slova smyslu...“ (R 2)

Školy považují také spolupráci s policií dále za **efektivní proto, že prevence** je podle nich **lepší než represe**:

„...prevence je vždy lepší než represe...raději šikaně předcházet než ji později řešit...“

R 3)

„...snažíme se šikaně raději předejít, než ji poté řešit...“ (R 5)

„...je vždy lepší věcem předcházet, než je poté složitě řešit...“ (R 8)

Co se týká změn ve spolupráci základních škol s policií při prevenci bylo zaznamenáno 5 okruhů odpovědí od žádných, přes lepší informovanost o službách policie, častější kontakt či čtenější spolupráci, k nabídce na spolupráci od policie až po žádost o informační materiály od policie (viz Tabulka č. 12).

Tabulka č. 12: Změny ve spolupráci základních škol s policií při prevenci

Číslo respondenta	Změny ve spolupráci škol s policií při prevenci
R 1, R 4, R 5, R 7, R 12, R 16 – R 19, R 21, R 22	žádné
R 2, R 9 - R 11, R 13 – R 15	lepší informovanost o službách policie
R 3, R 6, R 8, R 11, R 14, R 15, R 20	častější kontakt, čtenější spolupráce
R 3, R 6, R 15	nabídka na spolupráci od policie
R 2, R 5, R 8, R 13, R 20	informační materiály od policie

Zdroj: vlastní výzkum

Podle odpovědí některých respondentů **by měla policie zlepšit informovanost** o svých možnostech v otázkách prevence šikany mezi dětmi ve škole. Především by tyto školy uvítali možnost využít jejich **lektorských služeb pro rodiče**:

„...měli by zlepšit informovanost...téma šikany je stále aktuální a rodiče se o něj živě zajímají...zcela jistě by uvítali možnost se takové přednášky zúčastnit...“ (R 2)

„...bylo by potřeba, aby byli rodiče v této věci dostatečně informováni...uvítali bychom spolupráci v této věci...“ (R 10)

Dále by se měla **změnit četnost spolupráce**. Někteří školní metodici prevence by chtěli být s policií v častějším kontaktu, neboť tuto **spolupráci považují za efektivní, účinnou a důležitou**:

„...*byla bych samozřejmě raději, kdyby ta spolupráce byla četnější, protože my považujeme spolupráci s ní ohledně prevence za velmi účinnou a efektivní právě boji proti šikaně...*“ (R 6)

„...*bylo by potřeba, aby spolupráce byla četnější...prevence je v této oblasti velmi důležitá...*“ (R 8)

Také za **nabídky na spolupráci** od policie **by byli** někteří respondenti **rádi**:

„...*bychom byli rádi, aby nás ohledně spolupráce kontaktovala spíše policie sama než my žádali ji...*“ (R 15)

„...*bylo by fajn, kdyby byla policie více aktivnější ve spolupráci s námi, abychom nechodili s prosíkem my za nimi, ale oni sami nabízeli spolupráci...*“ (R 3)

Další školní metodici prevence by rovněž uvítali **změny ve věci informačních materiálů od policie** ohledně problematiky šikany. Takové materiály by chtěli mít k dispozici a to **z důvodu jejich potřeby**:

„...*ty nemáme, je to škoda, měli bychom je mít k dispozici...*“ (R 20)

„...*takové materiály nezaškodí mít u sebe...*“ (R 5)

„...*takové materiály se vždy hodí...*“ (R 13)

Otázky směřující ke zjištění novinek při spolupráci škol s policií ohledně prevence dětské školní šikany se ukázaly být těmi nejsložitějšími. Řada respondentů nebyla schopna si s nimi vůbec poradit a po dlouhém uvažování jen někteří z nich přišli s nějakým nápadem.

Tabulka č. 13: Novinky ve spolupráci základních škol s policií při prevenci

Číslo respondenta	Novinky ve spolupráci škol s policií při prevenci
R 5 – R 10, R 12, R 15 – R 19, R 21, R 22	žádný nápad, nic
R 1, R 2	pomoc při tvorbě minimálního preventivního programu obsahující i šikanu
R 4, R 13, R 20	speciální program proti šikaně
R 3, R 11, R 14	společná preventivní strategie

Zdroj: vlastní výzkum

Jak již bylo řečeno výše, tak respondentům činilo obtíže vyjádřit se k tomu, jakou **novinku** by ve **spolupráci** s policií při prevenci uvítali. Přesto se vyskytli někteří metodici prevence, kteří by **policii zapojili do zpracování jejich minimálního preventivního programu**, ve kterém je obsaženo i téma šikany. Jsou si totiž vědomi **potřebnosti a přínosu policie** v této věci:

„...uvítali bychom, kdyby nám policie pomáhala při tvorbě programu proti šikaně... potřebovali bychom i jejich stanovisko k celé problematice...“ (R 1)

„...docela zajímavá by byla účast policie při vytváření našeho programu proti šikaně...pohled někoho jiného zvenčí by byl jistě přínosem při zpracování tohoto programu...“ (R 2)

Další respondenti si uvědomují vedle minimálního preventivního programu i **důležitost speciálního programu proti šikaně**. Na jeho vzniku by uvítali přítomnost **policie**, která by se tak **stala spoluautory**:

„...třeba vytvořit ten speciální program proti šikaně...určitě bychom byli rádi, kdyby nám s ním policie pomohla...to by byl pro nás velký přínos...“ (R 13)

„...rádi bychom zpracovali i speciální program proti šikaně...policie by nám s tím mohla pomoci...“ (R 4)

Poslední **novinku**, kterou by ostatní metodici prevence uvítali ve spolupráci s policií, by bylo **vytvoření společné preventivní strategie** a to **z důvodu minimalizace problému šikany**:

„...bylo by potřeba dojednat společnou strategii v rámci prevence, tak aby se problém šikany co nejvíce minimalizoval...“ (R 14)

„...aby se šikana co nejvíce eliminovala, tak by bylo potřeba, aby se určila společná preventivní strategie...“ (R 3)

4.2 Shrnutí výsledků

V rámci výzkumu se školní metodici prevence z regionu Prachatice vyjadřovali ke spolupráci základních škol s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole.

Výsledky potvrdily, že ve věci této spolupráce může svou roli sehrávat velikost školy. Zatímco větší školy si nedovedou představit, že by s policií nespolupracovali, menší školy tuto potřebu nemají. I když mají školy předepsanou spolupráci s policií podle metodického pokynu, tak se najdou některé školy, které tak nečiní a raději si prevenci zajišťují buď sami či prostřednictvím jiné organizace. Hlavními partnery jsou těmto školám Pedagogicko-psychologická poradna v Prachaticích a občanské sdružení Portus Prachatice. Tyto organizace těmto školám vyhovují ve spolupráci při prevenci.

Respondenti se dále shodli na tom, že pokud je škola s policií v kontaktu, tak spolupráce mezi nimi probíhá ohledně prevence pravidelně, neboť si uvědomují aktuálnost problému šikany a nutnost této spolupráce.

Co se týká dostatečné četnosti, tak se respondenti úplně neshodli, co ve spolupráci školy s policií při prevenci považují za dostatečné. Zatímco některým stačí přednáška pro děti, tak jiní musí využívat více služeb policie, aby byla četnost podle nich dostatečná. Dále některým respondentům stačí být v kontaktu s policií jedenkrát za školní rok, pro ostatní je jedenkrát do roka nedostatečné.

Kromě policie spolupracují školy i s dalšími institucemi a organizacemi. Tou nejvýznamnější je, podle respondentů, Pedagogicko-psychologická poradna v Prachaticích. V té je školám k dispozici přímo metodik prevence, který jim pomáhá. Spolupráce rovněž probíhá mezi školami a občanským sdružením Portus Prachaticice a Krebul Prachaticice a sociálním odborem Městského úřadu v Prachaticích.

Od respondentů bylo dále zjištěno, že policie se školou spolupracuje na její žádost. Nabídka na spolupráci od policie směrem ke škole přišla až ve chvíli, kdy policie řešila šikanu ve škole. Metodikům prevence není zcela jasné, která konkrétní osoba u Policie České republiky se vlastně zabývá prevencí a to ve vztahu ke školám. V praxi totiž s nimi spolupracuje buď tisková mluvčí nebo mládežníci, což jsou příslušníci Služby kriminální policie a vyšetřování zabývající se dětmi a mládeží či příslušníci obvodních oddělení policie. Mezi důležité faktory, které ovlivňují výběr, s kým bude škola od policie ohledně prevence spolupracovat, patří podle respondentů kritérium pohlaví dotyčných příslušníků policie a jejich znalosti a zkušenosti a dále i vzdálenost mezi školou a policií.

Školy využívají lektorských služeb (přednášky, besedy) policie zejména pro děti. Lektorské služby policie pro pedagogy jsou ze strany některých škol využívány pro jejich zajímavost. Pokud je ostatní školy nevyužívají, tak jen proto, že jim není známo, že takové možnosti policie má nebo se školí jiným způsobem, kdy využívají především nabídek na školení od pedagogicko-psychologické poradny. Školení se účastní školní metodik prevence, který poté předává informace dál svým kolegům. Pro rodiče nejsou lektorské služby policie školami využívány, protože o nich neví.

Policie poskytuje některým školám poradenství a to jak v oblasti prevence, tak zejména při řešení problematiky šikany především z toho důvodu, že si školy nejsou jisti, zda tyto případy mají řešit sami či je předat k řešení policii. Zejména spokojenost vede ostatní školy k tomu, že poradenství od policie nevyužívají a obrací se s žádostí o informace na jiné organizace. Jedná se především o pedagogicko-psychologickou poradnu a občanská sdružení Portus a Krebul.

Kromě informačních materiálů o šikaně od policie vlastní některé školy i materiály od ostatních organizací jako je Linka bezpečí či Společenství proti šikaně. Pokud je

další školy nemají k dispozici, tak proto, že jim není známo, že takové materiály existují nebo vlastní jiné (internetové) materiály k tématu šikany, které jim stačí.

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že se policie neúčastní zpracování programu proti šikaně respektive minimálního preventivního programu, ve kterém je zařazena i problematika šikany a to proto, že si buď tento program vytváří školy sami, tak, aby jim co nejvíce vyhovoval nebo ho tvoří ve spolupráci s jinými organizacemi. V této věci je jim zejména nápomocna pedagogicko-psychologická poradna. Z časových důvodů nemají školy zpracovaný žádný speciální program proti šikaně.

Policii již není potřeba dále jiným způsobem zapojovat do celoškolské preventivní strategie. Ta se realizuje ve školách bez její účasti i proto, že je zapojena jiná organizace (pedagogicko-psychologická poradna a občanské sdružení Portus).

V hodnocení spolupráce s policií při prevenci se respondenti vyjádřili tak, že jsou spokojeni. Považují tuto spolupráci za efektivní, protože prevence je podle nich lepší než represe. Účinky této spolupráce zaznamenávají hlavně u dětí a to z důvodu postavení policie ve společnosti.

Policie by měla zlepšit informovanost o svých možnostech v otázkách prevence. Dále byla zaznamenána také přání o častější kontakt, když je zapotřebí plnit i další úkoly v prevenci a žádosti o informační materiály o šikaně od policie.

Vedle minimálního preventivního programu si školy uvědomují i důležitost speciálního programu proti šikaně. Při jejich zpracování a vzniku by uvítaly pomoc policie, neboť jsou si vědomi jejich přínosu v této věci. Aby se problém šikany minimalizoval, je potřeba vytvořit společnou preventivní strategii škol a policie.

5 Diskuze

Předmětem výzkumu v této bakalářské práci je spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. Oslovil jsem 30 školních metodiků prevence, kteří působí na základních školách v prachatickém regionu, aby se k tomuto tématu vyjádřili.

Cílem mé práce bylo popsat spolupráci základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. S ohledem na tento cíl jsem si stanovil i následující výzkumnou otázku:

Jaká je spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?

K tomuto zjištění mi měly přispět i dílčí výzkumné otázky:

- Vnímají základní školy v regionu Prachatice stávající četnost spolupráce s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole jako dostatečnou?
- Jaký je průběh spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?
- Jakou podobu má spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?
- Jak hodnotí základní školy v regionu Prachatice spolupráci s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?

V rámci kvalitativního výzkumu jsem se zaměřil na metodu dotazování a jako techniku použil polostrukturovaný rozhovor. Všem respondentům byl položen stejný okruh otázek, které byly formulovány a řazeny tak, aby nebyla narušena kontinuita rozhovoru. Způsob odpovědí na tyto dotazy zůstal na respondentech a mohli tedy odpovídat volně.

Jednou z hlavních otázek, kterou jsem respondentům pokládal bylo, zda spolupracují s policií při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. Tuto spolupráci jim předepisuje nejen Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6, ale i Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Č.j.: 25 884/2003-24, která se přímo týká spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií České republiky při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané. Přesto výsledky výzkumu potvrdily, že existují školy, které s policií nejsou ohledně prevence v kontaktu. Jedná se především o menší školy, které necítí potřebu s policií v této věci spolupracovat a raději si prevenci zajišťují buď sami či prostřednictvím jiné organizace, které jim vyhovují. Partnery jsou těmto školám především Pedagogicko-psychologická poradna v Prachaticích a občanské sdružení Portus Prachatice. Metodický pokyn⁷⁸ o těchto organizacích hovoří jako o vhodných ke spolupráci, nikoliv však nutných jako v případě Policie České republiky. Na druhou stranu i policie má jasně stanovenou spolupráci a to podle Závazného pokynu policejního prezidenta č. 8/2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži. Podle tohoto zdroje má policie navázat a udržovat úzký kontakt zejména se školami (metodiky prevence) a to nejen na úseku prevence kriminality dětí a mládeže. Podle výsledků výzkumu si tuto povinnost plní jen v případě větších škol, které si nedovedou představit, že by s policií nespolupracovali. Svou roli tak ve spolupráci s policií může sehrávat velikost školy. Pokud je však škola s policií v kontaktu, tak spolupráce mezi nimi probíhá v otázce prevence pravidelně, neboť si uvědomují aktuálnost problému šikany a nutnost této spolupráce.

Ve věci dostatečné četnosti se respondenti úplně neshodli, co ve spolupráci školy s policií ohledně prevence považují za dostatečné. Zatímco některým školám stačí ze strany policie přednáška pro děti, tak jiné školy musí využívat více služeb policie, aby byla četnost podle nich dostatečná. Dále některým respondentům stačí být

⁷⁸ ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

v kontaktu s policií jedenkrát za školní rok, pro ostatní je jedenkrát do roka nedostatečné.

Tímto jsem zodpověděl první dílčí výzkumnou otázku: Vnímají základní školy v regionu Prachatice stávající četnost spolupráce s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole jako dostatečnou?

Co se týká průběhu spolupráce bylo od respondentů zjištěno, že policie se školou spolupracuje na její žádost. Nabídka na spolupráci od policie směrem ke škole přišla až v situaci, kdy policie řešila šikanu mezi dětmi ve škole. Z výzkumu vyplynulo, že respondentům dále není zcela jasné, která konkrétní osoba u Policie České republiky se vlastně zabývá prevencí a to ve vztahu ke školám. V praxi totiž s nimi spolupracuje buď tisková mluvčí nebo mládežníci či příslušníci obvodních oddělení policie. Podle již zmíněného zdroje⁷⁹ by měly být školy v rámci prevence v kontaktu s Preventivními informačními skupinami Policie České republiky, které jsou zřizovány při krajských, okresních a městských ředitelstvích Policie České republiky. Do této skupiny patří podle mých zkušeností tisková mluvčí. Specialisté na mládež (mládežníci), kteří působí mimo jiné i na odděleních (odborech) obecné kriminality služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky okresních (obvodních, městských) ředitelství mají ale také předepsanou spolupráci se školami ohledně prevence a řídí se tak při ní již uvedeným pokynem.⁸⁰ Příslušníkům obvodních oddělení tuto spolupráci nestanovuje žádný předpis a pokud tak v praxi činí, tak pravděpodobně jen z vlastní iniciativy. Díky těmto skutečnostem tak může docházet ke zmatkům a nejasnostem, o kterých hovořili respondenti. Ti dále mezi významné faktory, které ovlivňují výběr, s kým budou od policie ohledně prevence spolupracovat, řadí kritérium pohlaví dotyčných příslušníků policie a jejich znalosti a zkušenosti a rovněž i vzdálenost mezi školou a policií.

⁷⁹ ČESKO. Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií České republiky při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, Č.j.: 25 884/2003-24.

⁸⁰ ČESKO. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 8/2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži.

Tímto jsem zodpověděl druhou dílčí výzkumnou otázku: Jaký je průběh spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?

Zejména pro děti využívají školy lektorské služby (přednášky, besedy) policie. Pro jejich zajímavost jsou tyto služby využívány ze strany některých škol i pro pedagogy. Pokud je ostatní školy nevyužívají, tak jen proto, že jim není známo, že takové možnosti policie má nebo absolvují jiná školení především od pedagogicko-psychologické poradny. Školení se účastní školní metodik prevence, který poté informuje své kolegy. Pro rodiče nejsou lektorské služby od policie školami využívány, protože o nich neví.

Policie poskytuje některým školám poradenství a to jak v oblasti prevence, tak zejména při řešení případů šikany. Školy si totiž především nejsou jisti, zda tyto případy mají řešit sami ve vlastní režii či je předat k řešení policii. Tato jejich nejistota zřejmě plyne podle mého názoru z toho, že nejsou dostatečně informováni o šikaně z pohledu orgánů činných v trestním řízení. Na jejich obranu je ale nutné podotknout, že šikana není pojmem trestně-právním a její projevy jsou subsumovány pod zákonná ustanovení skutkových podstat trestných činů, které definuje trestní zákoník.⁸¹ Ostatní školy nevyužívají poradenství od policie a obrací se s žádostí o informace na jiné organizace, se kterými jsou spokojeni. Jedná se především o pedagogicko-psychologickou poradnu a občanská sdružení Portus a Krebul.

Některé školy mají dispozici kromě informačních materiálů o šikaně od policie i materiály od ostatních organizací jako je Linka bezpečí či Společenství proti šikaně. O důležitosti spolupráce školy s nestátními neziskovými organizacemi, které se specializují na prevenci šikany, se zmiňuje rovněž i metodický pokyn.⁸² Pokud další školy nevlastní informační materiály od policie, tak proto, že jim není známo, že takové materiály existují nebo mají k dispozici jiné (internetové) materiály k tématu šikany, které jim stačí.

⁸¹ ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁸² ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

Metodický pokyn⁸³ jasně stanovuje, že by si měla každá škola vytvořit svůj vlastní program proti šikaně. Tento program má poté být součástí Minimálního preventivního programu. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že školy tento program opravdu mají. Policie se však neúčastní jeho zpracování a to proto, že si buď tento program vytváří školy sami tak, aby jim co nejvíce vyhovoval nebo ho tvoří ve spolupráci s jinými organizacemi. V této věci je jim velkým pomocníkem zejména pedagogicko-psychologická poradna. Nedostatek času vede školy k tomu, že nemají zpracovaný žádný speciální program proti šikaně.

Účinné vypořádání se s problémem šikany mezi dětmi ve škole vyžaduje podle Fontany⁸⁴ celoškolskou strategii. O té se konkrétně píše i v metodickém pokynu.⁸⁵ Jiné zapojení policie do této celoškolské preventivní strategie již není podle výsledků výzkumu potřeba. Strategie se realizuje ve školách bez její účasti i proto, že je zapojena jiná organizace (pedagogicko-psychologická poradna a občanské sdružení Portus).

Tímto jsem zodpověděl třetí dílčí výzkumnou otázku: Jakou podobu má spolupráce základních škol v regionu Prachatic s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?

Respondenti dále ohodnotili spolupráci s policií při prevenci tak, že jsou s ní spokojeni. Považují tuto spolupráci za efektivní, protože je podle nich lepší šikaně předcházet než ji později řešit. Lepší prevence než represe. Tuto skutečnost potvrzují i autoři Kolář⁸⁶ a Bendl⁸⁷ ve svých publikacích. Spolupráce mezi školou a policií ohledně prevence má největší vliv hlavně na děti a to z důvodu postavení policie ve společnosti. Děti mají totiž vůči policii respekt. Pokud by školy měly možnost něco ve spolupráci s policií změnit, tak by policii doporučovaly zlepšit informovanost o svých možnostech v otázkách prevence. Dále byla zaznamenána také přání o častější kontakt, když je zapotřebí plnit i další úkoly v preventivní oblasti a žádosti o informační

⁸³ ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

⁸⁴ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 384 s.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s.

⁸⁷ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

materiály o šikaně od policie. Vedle minimálního preventivního programu si respondenti uvědomují i důležitost speciálního programu proti šikaně. O jeho nutnosti hovoří rovněž i Kolář⁸⁸, který uvádí, že až kombinace obecného programu se speciálním může přinést v otázce prevence šikany zásadní změny. Školy by tak při jejich zpracování a vzniku uvítaly pomoc policie, neboť jsou si vědomy jejich přínosu v této věci. Aby se problém šikany mezi dětmi ve škole minimalizoval či eliminoval, je zapotřebí vytvořit společnou preventivní strategii škol a policie. Tomuto tématu by bylo jistě zajímavé se dále věnovat, a proto bych jej doporučoval zpracovat v rámci jiné bakalářské práce.

Tímto jsem zodpověděl čtvrtou dílčí výzkumnou otázku: Jak hodnotí základní školy v regionu Prachatice spolupráci s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole?

Bendl⁸⁹ dále sděluje, že je důležité při prevenci postupovat systémově (komplexně) a je proto nutné zapojit do tohoto procesu každého, kdo má se školou co do činění. Výsledky výzkumu jasně ukázaly, že kromě policie spolupracují školy i s dalšími institucemi a organizacemi. Tou nejvýznamnější je, podle respondentů, Pedagogicko-psychologická poradna v Prachaticích, ve které je školám k dispozici přímo metodik prevence. Spolupráce dále probíhá mezi školami a občanským sdružením Portus Prachatice a Křebul Prachatice a sociálním odborem Městského úřadu v Prachaticích.

Nezbývá než odpovědět na mou hlavní výzkumnou otázku: Jaká je spolupráce základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole? Na základě výsledků mého výzkumu mohu konstatovat, že **v prachatickém regionu pravidelně žádají základní školy Policii České republiky o spolupráci při prevenci šikany mezi dětmi ve škole, neboť považují tuto spolupráci za efektivní a s jejich poskytovanými službami jsou spokojeny.**

⁸⁸ KOLÁŘ, M. in BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

⁸⁹ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s.

Téma mé bakalářské práce: „Spolupráce základních škol v regionu Prachatic s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole“ nebylo dosud nikým jiným zpracováno. Vzhledem k tomu, že se jedná o úzce zaměřený výzkum, není možné jej tedy úplně porovnat s jiným výzkumem. Přesto se pokusím porovnat alespoň částečně výsledky mého výzkumu s výzkumem, který v rámci své diplomové práce „Analýza dětské šikany na základních školách ve městě Prachatice“ na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně provedla Špilauerová.⁹⁰ Ta se věnovala tématu šikany mezi dětmi ve škole a to jak z pohledu žáků, tak i pedagogů. Pro mé srovnání použiji jen výsledky týkající se pohledu pedagogů.

Na základě výsledků z výzkumu Špilauerová⁹¹ konstatovala, že se učitelům nedaří zvládnout případy šikany mezi dětmi ve škole. Neumí většinou tento problém správně řešit a při jeho řešení nečastěji spolupracují vedle rodičů s institucemi pomáhající „ze zákona“. Do této skupiny je řazena i Policie České republiky. I můj výzkum prokázal, že mají pedagogové problémy s řešením případů šikany a obrací se s žádostí o poradenství na policii, neboť si nejsou jisti, kdo má případy řešit. V tomto směru se tedy oba výzkumy shodují.

Oba výzkumy dále potvrdily, že školy mají vypracovaný minimální preventivní program a že neexistuje či nefunguje na školách žádný speciální program proti šikaně. V mém případě byla zdokumentována přání, aby tento program vzniknul a to za pomoci policie. V rámci prevence byla ze strany Špilauerové⁹² potvrzená i spolupráce školy s dalšími odborníky, což ostatně dokladuje i můj výzkum. Rozpor nastává ve věci vzdělávání pedagogů v oblasti prevence. Zatímco Špilauerová⁹³ hovoří o částečném vzdělávání pedagogů v této oblasti, kdy jejich účast na školení k tématu šikany mezi dětmi ve škole je minimální, tak podle výsledků mého výzkumu bylo zjištěno, že se pedagogové školí. Buď využívají lektorských služeb policie nebo se školí jiným způsobem, kdy se účastní zejména školení od pedagogicko-psychologické poradny.

⁹⁰ ŠPILAUEROVÁ, L. *Analýza dětské šikany na základních školách ve městě Prachatice*. Brno, 2009. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce Ondřej Hora.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

O šikaně je také informuje školní metodik prevence. V tomto ohledu tak zřejmě došlo k posunu dopředu.

Na závěr této části je nutné zmínit i důležité faktory, které mohly vést ke zkreslení výsledků mého výzkumu. Zkreslení mohlo nastat díky mé osobě (zkreslení výzkumníkem), když pracuji jako komisař služby kriminální policie a vyšetřování v Prachaticích a zabýval jsem se spoluprací základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. Odpovědi respondentů se tak mohly odlišovat od toho, jak by respondenti odpovídali někomu jinému, kdo má odlišné zaměstnání. Dalším zkreslujícím faktorem mohlo být to, že respondenti dopředu věděli, jakého tématu se bude výzkum týkat. Mohli se tak na něj připravit. Disman⁹⁴ označuje takový typ zkreslení jako „testování“ a podle něj je jeden z nejvýznamnějších. I přítomnost diktafonu, na který byl zaznamenáván průběh rozhovoru s respondenty, mohla vyvolat zkreslení v jejich výpovědích. Nervozita a nejistota mohly tyto odpovědi respondentů ovlivnit. Doufám však, že po ubezpečení z mé strany o zachování jejich anonymity se v nich tyto nepříjemné pocity potlačily a že tedy respondenti vypovídali pravdivě a je tak možné se na jejich výpovědi spolehnout.

⁹⁴ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 374 s

6 Závěr

Prostřednictvím mé bakalářské práce jsem se věnoval tématu prevence šikany mezi dětmi na základních školách v regionu Prachatice a to z pohledu Policie České republiky, u které pracuji jako komisař služby kriminální policie a vyšetřování.

Práci jsem rozdělil na části – část teoretickou a část praktickou. Obecné poznatky o šikaně jsem představil v teoretickém oddíle.

V praktické části jsem se v rámci kvalitativního výzkumu zabýval spoluprací základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole. Můj výběrový soubor tvořilo 30 metodiků prevence, kteří působí na základních školách v prachatickém regionu.

Cílem mé práce bylo popsat spolupráci základních škol v regionu Prachatice s Policií České republiky při prevenci šikany mezi dětmi ve škole.

Z analýzy rozhovorů vyplynuly následující skutečnosti:

Ve věci spolupráce škol s policií při prevenci může svou roli sehrávat velikost školy.

Pokud jsou školy s policií v kontaktu, tak spolupráce mezi nimi probíhá ohledně prevence pravidelně, neboť si školy uvědomují aktuálnost problému šikany a nutnost této spolupráce. Co se týká dostatečné četnosti, tak tu respondenti subjektivně vnímají každý jinak.

Policie spolupracuje se školami na jejich žádost. Mezi důležité faktory, které ovlivňují výběr, s kým bude škola od policie při prevenci spolupracovat, patří podle respondentů kritérium pohlaví dotyčných příslušníků policie a jejich znalosti a zkušenosti a dále i vzdálenost mezi školou a policií.

Školy využívají lektorských služeb (přednášky, besedy) policie zejména pro děti a některé školy je využívají i pro své pedagogy. Pro rodiče nejsou lektorské služby policie školami využívány, protože o nich neví. Policie poskytuje některým školám poradenství a to jak v oblasti prevence, tak zejména při řešení problematiky šikany především z toho důvodu, že si školy nejsou jisti, zda tyto případy mají řešit sami či je předat k řešení policii. Kromě informačních materiálů o šikaně od policie vlastní

některé školy i materiály od ostatních organizací. Policie se neúčastní zpracování programu proti šikaně respektive minimálního preventivního programu, ve kterém je zařazena i problematika šikany. Z časových důvodů nemají školy zpracovaný žádný speciální program proti šikaně. Policii již není potřeba dále jiným způsobem zapojovat do celoškolské preventivní strategie.

Respondenti dále vyjádřili spokojenost se spoluprací s policií při prevenci. Považují tuto spolupráci za efektivní, protože prevence je podle nich lepší než represe. Účinky této spolupráce zaznamenávají hlavně u dětí a to z důvodu postavení policie ve společnosti.

Kromě policie spolupracují školy i s dalšími institucemi a organizacemi. Tou nejvýznamnější je Pedagogicko-psychologická poradna v Prachaticích. V té je školám k dispozici přímo metodik prevence, který jim pomáhá.

Na základě výsledků mého výzkumu jsem tedy konstatoval, že v prachatickém regionu pravidelně žádají základní školy Policii České republiky o spolupráci při prevenci šikany mezi dětmi ve škole, neboť považují tuto spolupráci za efektivní a s jejich poskytovanými službami jsou spokojeni.

Výsledky výzkumu dále ukázaly, co by bylo podle některých respondentů potřeba do budoucna ve spolupráci škol s policií ohledně prevence šikany mezi dětmi ve škole nejen změnit, ale i nového vytvořit. Policii se doporučuje zlepšit informovanost o svých možnostech v otázkách prevence a měla by být také se školami v častějším kontaktu, když je zapotřebí plnit i další úkoly v preventivní oblasti. Školy by uvítaly pomoc policie nejen při zpracování minimálního preventivního programu, ale i při vzniku speciálního programu proti šikaně, neboť jsou si vědomi přínosu policie v této věci. Dále je potřeba vytvořit společnou preventivní strategii škol a policie. Zda by tato preventivní opatření měla v praxi vliv na minimalizaci problému šikany mezi dětmi ve škole, by bylo dobré zjistit v rámci dalšího výzkumu. Ten je ale již nad rámec mé bakalářské práce.

7 Klíčová slova

Násilí,
Policie České republiky,
prevence,
šikana,
základní škola.

8 Seznam informačních zdrojů

BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISN nakladatelství, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: nakl. Fakta, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.

ČESKO. Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií České republiky při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, Č.j.: 25 884/2003-24.

ČESKO. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j.: 24 246/2008-6.

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

ČESKO. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 8/2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-7184-141-2.

ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 173 s. ISBN 80-7178-034-0.

FOJTÍKOVÁ, Z. Nebezpečná epidemie – Cesta k nápravě II. *Rodina a škola*. 2000, roč. 47, č. 8-9, s. 10-11. ISBN nevedeno.

FOJTÍKOVÁ, Z. Nebezpečná epidemie – Cesta k nápravě I. *Rodina a škola*. 2000, roč. 46, č. 6-7, s. 10-11. ISBN nevedeno.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 384 s. ISBN 80-7178-626-8.

- HARTL, P. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: nakl. Budka, 1994. 297 s. ISBN 80-901549-0-5.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 128 s. ISBN 80-7178-123-1.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak přežít vztek, zlost a agresi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. 154 s. ISBN 80-247-0818-3.
- LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění*. 1.vyd. Hradec Králové: Kotva, 1994. 463 s. ISBN 80-900254-3-9.
- LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. ISBN 80-86991-65-2.
- LOVASOVÁ, L. *Šikana. Sdružení Linka bezpečí*. 2005, roč. 23, č. 11, s. 1-3. ISBN neuvedeno.
- MENESINI, E., V. SANCHEZ, A. FONZI, R. ORTEGA, A. COSTABILE a G. FEUDO. *Moral Emotions and Bullying: A Cross-Narional Comparison of Differences Between Bullies, Victims and Outsiders*. *Aggressive Behavior*. First published. Italy: Wiley-Liss, 2010. 530 p.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- OLWEUS, D. *Bullying at school*. First published. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 1993. 140 p.
- Ottův slovník naučný XVII. 2. vyd. Praha: Paseka, 2000. 1000 s. ISBN 80-7203-218-6.
- PARRY, J. a G. CARRINGTON. *Čelíme šikanování – Sborník metod*. 1. vyd. Praha: IPPP ČR, 1997. 47 s. ISBN neuvedeno.
- PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999. 186 s. ISBN 80-86103-21-8.
- ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

ŠPILAUEROVÁ, L. *Analýza dětské šikany na základních školách ve městě Prachatice*. Brno, 2009. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce Ondřej Hora.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-802-3.

VANÍČKOVÁ, E. *Cesta za poznáním šikany: Šikanování mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Růžová Linka, 2002. 83 s. ISBN neuvedeno.

9 Přílohy

P.1: Tabulka č. 14: Klasifikace typů šikany dle Koláře ⁹⁵

Osm druhů šikanování	Příklady projevů
Fyzické aktivní přímé	Útočníci oběť věší do smyčky, škrtní, kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbilil. Oběti jsou ničeny věci.
Fyzické pasivní přímé	Útočník nedovolí oběti, aby si např. sedla (fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů).
Fyzické pasivní nepřímé	Útočník odmítne oběť na její požádání pustit z místnosti (odmítnutí splnění požadavků).
Verbální aktivní přímé	Nadávání, urážení, zesměšňování.
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv. Patří sem, ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
Verbální pasivní nepřímé	Okolí se nezastane oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé.

Zdroj: Kolář

P.2: Vývojová stádia šikany podle Koláře ⁹⁶

1. stadium – zrod ostrakismu

V každé skupině se najde jedinec, který je nejméně oblíbený, uznávaný a bez vlivu na skupinu. Stává se tak „obětním beránkem“ a začíná zakoušet mírné, převážně psychické formy šikany. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, intrikují proti němu, dělají si z něj legraci apod.

⁹⁵ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s.

⁹⁶ Tamtéž.

2. stadium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní jedinci sloužit jako hromosvod či ventil. Ostatní si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity. Dochází k přitvrzování manipulace a objevuje se fyzická agrese. Útočníkům toto jejich jednání přináší pocit uspokojení, ale i obdiv a respekt okolí, což vede k jejich většímu povzbuzování.

3. stadium – úderné jádro

Ve třetí fázi dochází ke klíčovému momentu - ke vzniku tzv. „úderného jádra“. Tato skupinka agresorů začne spolupracovat a systematicky si vybírat nejvhodnější, tedy „slabé“ oběti. Šikanování tak nabývá na organizovanosti a pokračuje.

4. stadium – přijetí norem agresorů

Neexistence silné pozitivní skupiny umožňuje útočníkům prosazení svých norem, které jsou přijaty většinou a stávají se nepsaným zákonem. Neformální tlak ke konformitě získává novou dynamiku a málokdo ze skupiny se mu dokáže postavit. U členů této skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění jedinci se začnou chovat krutým způsobem – aktivně se účastní šikanování a prožívají při tom pocity uspokojení.

5. stadium – totalita neboli dokonalá šikana

Všichni nebo téměř všichni členové skupiny přijímají a respektují násilí jako normu. Šikana se stává skupinovým programem a dochází k nastolení totalitní ideologie šikanování (tzv. éra vykořisťování). Někdy se v důsledku brutální psychické a fyzické agrese a následného těžkého zranění šikanování provalí.

P.3: Přehled znaků u oběti šikanování dle Pötheho⁹⁷

- tělesné potíže spojené s nechutí a strachem jít ráno do školy, do zaměstnání, ven apod.,
- ztráta zájmu o učení a zhoršení prospěchu ve škole a výsledků v zaměstnání,
- záškoláctví, absence v zaměstnání,
- chybění přátel (přítelkyň) nebo kamarádů (kamarádek),
- nejisté a ustrašené vystupování,
- časté bolesti hlavy, břicha bez lékařského nálezu,
- snaha zůstat o přestávkách ve společnosti učitelů či jiných dospělých,
- návrat ze školy pozdě, vyhladovělý, s poškozenými osobními věcmi nebo oděvem,
- opakované ztráty peněz a osobních věcí,
- požadování peněz pod různými záminkami nebo domácí krádeže,
- modřiny, odřeniný nebo jakékoli stopy po tělesném násilí,
- šikanování sourozenců nebo jiných dětí,
- poruchy spánku a noční můry,
- ztráta nálady, smutek a apatie.

P.4: Šikana z pohledu orgánů činných v trestním řízení

Platná právní úprava pojem šikany a šikanování nepoužívá. Choděra k tomu sděluje toto: „V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost.“⁹⁸ Z hlediska výkladu pojmu šikanování tak není podle něj důležité, zda k němu dochází verbálním či fyzickým útokem nebo hrozbou násilí. Rozhodující je v tomto případě to, že se tak děje úmyslně. Tato skutečnost má svůj logický základ přímo v ustanovení trestního zákoníku, když v § 13, odst. 2 je psáno, že k trestní

⁹⁷ PÖTHER, P. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999. 186 s. str. 121-122

⁹⁸ CHODĚRA, O. in KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. str. 213

odpovědnosti za trestný čin je potřeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.⁹⁹ Spáchání některého z trestných činů, který lze subsumovat pod pojem „šikana“ z nedbalosti, je prakticky vyloučeno. Nedbalost tedy hraje roli spíše jako okolnost podmiňující užití vyšší trestní sazby ve vztahu k těžšímu následku jednání pachatele. Samotné jednání spočívá dle Choděry¹⁰⁰ buď v bezprostředním konání pachatele – agresora (přímé útočné jednání vůči oběti) nebo naopak v tom, že se pachatel nějakého jednání zdrží (např. ponechání bezmocné oběti bez nezbytné péče a pomoci).

Šikana bývá v praxi postihována podle ustanovení trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který byl v nedávné době novelizován a nabyl účinnosti dnem 1.1.2010. Ten obsahuje mimo jiné i výčet nejrůznějších trestných činů.

Trestný čin je definován jako protiprávní čin, který trestní zákoník¹⁰¹ označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Trestné činy se dále dělí na přečiny a na zločiny. Přečiny jsou všechny nedbalostní a úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákoníku považovány za přečiny.

Mezi nejčastěji se vyskytující skutkové podstaty trestných činů postihovaných v souvislosti se šikanou je možno podle výše uvedeného trestního zákoníku zařadit: § 146 Ublížení na zdraví, § 171 Omezování osobní svobody, § 173 Loupež, § 175 Vydírání, § 177 Útisk, § 182 Porušení tajemství dopravovaných zpráv, § 185 Znásilnění, § 186 Sexuální nátlak, § 189 Kuplířství, § 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí, § 353 Nebezpečné vyhrožování, § 354 Nebezpečné pronásledování.

⁹⁹ ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁰⁰ CHODĚRA, O. in KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování – Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s.

¹⁰¹ Tamtéž.

Nutno podotknout, že s ohledem na variabilitu a mnohvrstevnost jednání, které je možno označit jako šikanu, vykazuje jednání pachatelů často znaky více trestných činů (např. omezování osobní svobody vyvrcholí ublížením na zdraví). Takové situace je pak nutno kvalifikovat jako jednočinný, případně vícečinný souběh trestných činů. V hmotně-právní teorii jsou tyto situace nazývány „mnohost trestných činů“.

Za určitých okolností může dle mého mínění problematika šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysy organizovaného zločinu.

P.5: Vyšetřování šikany ze strany orgánů činných v trestním řízení

Orgány činné v trestním řízení se při potírání šikany řídí zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Jak bylo řečeno výše, zákonná úprava (v podání tří výše jmenovaných zákonů) je pouze obecné povahy. Šikana není pojmem trestně-právním a její projevy jsou subsumovány pod zákonná ustanovení skutkových podstat trestných činů (viz trestní zákoník).

Podle výše zmíněného trestního řádu¹⁰² je policejní orgán povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů na jejichž podkladě je možné učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a směřující ke zjištění jeho pachatele. Po zjištění takových skutečností jsou dle § 158/3 trestního řádu zahájeny úkony trestního řízení a je prováděno další prověřování. Jedním z možných výstupů prověřování je zahájení trestního stíhání konkrétního pachatele. Zahájení trestního stíhání je předělem oddělujícím dosavadní průběh šetření, tzv. prověřování, od postupu následujícího po zahájení, který se

¹⁰² ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

označuje jako vyšetřování. Uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující, předloží poté státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhovaných důkazů. Po celou dobu prověřování a vyšetřování je zákonnost postupu policie dozorována státním zástupcem. Ten poté může ve věci samé rozhodnout. Jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud, je ze strany státního zástupce podána obžaloba. Tímto okamžikem končí tzv. přípravné řízení a věc se dostává do dispozice soudu.

V řízení proti mladistvým je postup podobný až na několik drobných odlišností. Mezi tyto je možné zařadit podle zákonů¹⁰³ nutnost zastoupení mladistvého obhájcem ještě před zahájením trestního stíhání již ve chvíli, kdy se tento stane podezřelým z trestného činu. Další procesní nezbytností je úzká spolupráce s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a probační a mediační službou. Při jednání s mladistvými osobami se musí také přihlídnout k jejich věku a duševní vyspělosti a podle toho dále postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen. Úkony přípravného řízení, kterých se účastní mladistvý, provede zpravidla policejní orgán k tomu určený a vyškolený (specialista na mládež). Ten poté věc předá specializovanému státnímu zástupci a posléze soudu pro mládež.

Co se týká řízení ve věcech dětí mladších 15 let, je situace podle zákonů¹⁰⁴ jiná. Tyto děti nejsou trestně odpovědné a jejich trestní stíhání je tak nepřipustné. Pokud se ale dopustí činu jinak trestného, policejní orgán i přesto celou věc šetří. Vzhledem k jejich věku je poté celá věc odložena a předána státnímu zástupci. Ten je povinen podat bezodkladně návrh na uložení opatření a to soudu pro mládež.

¹⁰³ ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

¹⁰⁴ Tamtéž.

P.6: Možnosti trestně-právního postihu pachatelů

K tomu, aby byl pachatel postižen, je potřeba, aby dosáhl určitého věku. Trestní zákoník uvádí, že kdo v době spáchání činu nedovršil patnácti let, není trestně odpovědný.¹⁰⁵ Za mladistvého se považuje osoba starší 15 let. Dospělost z hlediska trestní odpovědnosti nastává u osoby dosažením 18. roku věku. Trestně odpovědný není podle trestního zákoníku¹⁰⁶ ten, kdo v době spáchání činu trpěl duševní poruchou a nemohl tak rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání (nepříčetnost).

Možnosti trestně-právního postihu pachatelů jsou různé. Trestní sankce lze uložit jen na základě trestního zákoníku.¹⁰⁷ V případě trestních sankcí platí zásada přiměřenosti. Trestní sankce se dělí na tresty a ochranná opatření.

V případě mladistvých nabízí zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, různé druhy opatření za jejich provinění. Mladistvému tak lze podle tohoto zákona uložit výchovná opatření (dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou), ochranná opatření (ochranné léčení, zabránění věci, ochranná výchova) a trestní opatření (např. obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, podmíněné odsouzení, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem či odnětí svobody nepodmíněně). Je možné rovněž upustit či podmíněně upustit od uložení trestního opatření.

Výše uvedený zákon¹⁰⁸ se zabývá rovněž i dětmi mladšími 15 let. Píše se v něm, že dopustí-li se toto dítě činu jinak trestného, může soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření – dohled probačního úředníka či zařazení do terapeutického, psychologického nebo

¹⁰⁵ ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo ochrannou výchovu. I v tomto případě může soud pro mládež upustit od uložení opatření.